USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

«Камкордук менен багуу жана эрте окутуу» программасына толуктоолордун окуу топтому

Окуу куралы

2021-ЖЫЛ
АВГУСТ

«Мыкты азыктануу» USAID долбоору жөнүндө

«Мыкты азыктануу» USAID долбоору – «ДжейЭсАй Рисерч энд Трейнинг Институт» (JSI Research & Training Institute, Inc. (JSI)) жана тажрыйбалуу өнөктөштөрдүн көп тармактуу тобу тарабынан ишке ашырылуучу тамактануу боюнча алдыңкы орунда турган көп сектордуу долбоор. 2018-жылдын сентябрында башталган «Мыкты азыктануу» USAID долбоору USAID жана анын өнөктөштөрү үчүн ар түрдүү секторлордо жана тармактарда тамактануу жаатында иш-чараларды өткөрөт. Долбоордун көп сектордуу мамилеси жетишсиз деңгээлде тамактануунун негизги себептерин жоюуга багытталган программаларды иштеп чыгуу, ишке ашыруу жана баалоо үчүн тамактануу жаатында глобалдык тажрыйбаны колдонот. Системалуу мамилени кармануу менен «Мыкты азыктануу» USAID долбоору өмүрдү сактоо, ден соолукту жакшыртуу, туруктуулукту жогорулатуу, экономикалык өндүрүмдүүлүктү көбөйтүү жана өнүктүрүү үчүн жергиликтүү деңгээлде потенциалды өстүрүү, жүрүм-турумдун өзгөрүүсүн колдоо жана жагымдуу чөйрөнү бекемдөө жолу менен оң натыйжаларды кармап турууга умтулат.

Жоопкерчилик

Бул колдонмо «ДжейЭсАй Рисерч энд Трейнинг Институт» (JSI Research & Training Institute, Inc. (JSI)) менен түзүлгөн 7200AA18C00070 контракттын шарттарына ылайык Эл аралык өнүктүрүү боюнча АКШ агенттиги үчүн даярдалган. JSI колдонмонун мазмуну үчүн жоопкерчилик тартат, колдонмо USAID же АКШ өкмөтүнүн көз карашын милдеттүү түрдө чагылдырбайт.

Сунушталган шилтеме

USAID Advancing Nutrition. 2021. *Responsive Care and Early Learning Addendum: Training Aid.* Arlington, VA: USAID Advancing Nutrition.

Иллюстрациянын автору: JSI үчүн Виктор Ноласко

«Мыкты азыктануу» USAID долбоору

Дареги: JSI Research &Training Institute,
Inc. 2733 Crystal Drive
4th Floor
Arlington, VA 22202
Тел: 703-528-7474
Email: info@advancingnutrition.org
Web: advancingnutrition.org

2-сессия, 1-максат

2.1 окуу куралы: Түрткү берүүчү тарбиялоонун беш компоненти

Булак: ДСУ, ЮНИСЕФ жана Дүйнөлүк банк. 2018. Эрте курактагы балдарды өнүктүрүүгө карата комплекстүү кам көрүү. (WHO, UNICEF, and World Bank. 2018. Nurturing Care Framework).

Бекем ден соолук

Толук баалуу тамактануу

Эрте окутуу мүмкүнчүлүктөр

Коопсуздук жана корголуучулук

Камкордук менен багуу

2.2 окуу куралы: Дени сак баланын иллюстрациясы

2-сессия, 2-максат

2.3 окуу куралы: Оң тажрыйбанын карточкалары (А бала)

Кам көрүү мүнөзүндөгү оюн

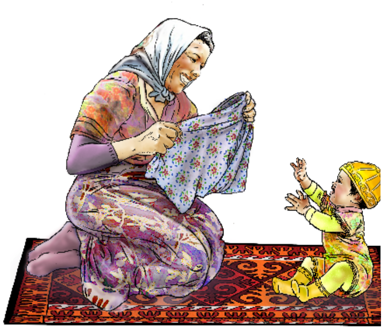

Гигиена жана атасы менен пайдалуу убакыт өткөрүү

Баланын кабарланбаган белгилерге жооп кайтаруусу

Алгачкы 6 айдын ичинде жалаң гана эмизүү

Боюна байкоо жүргүзүү

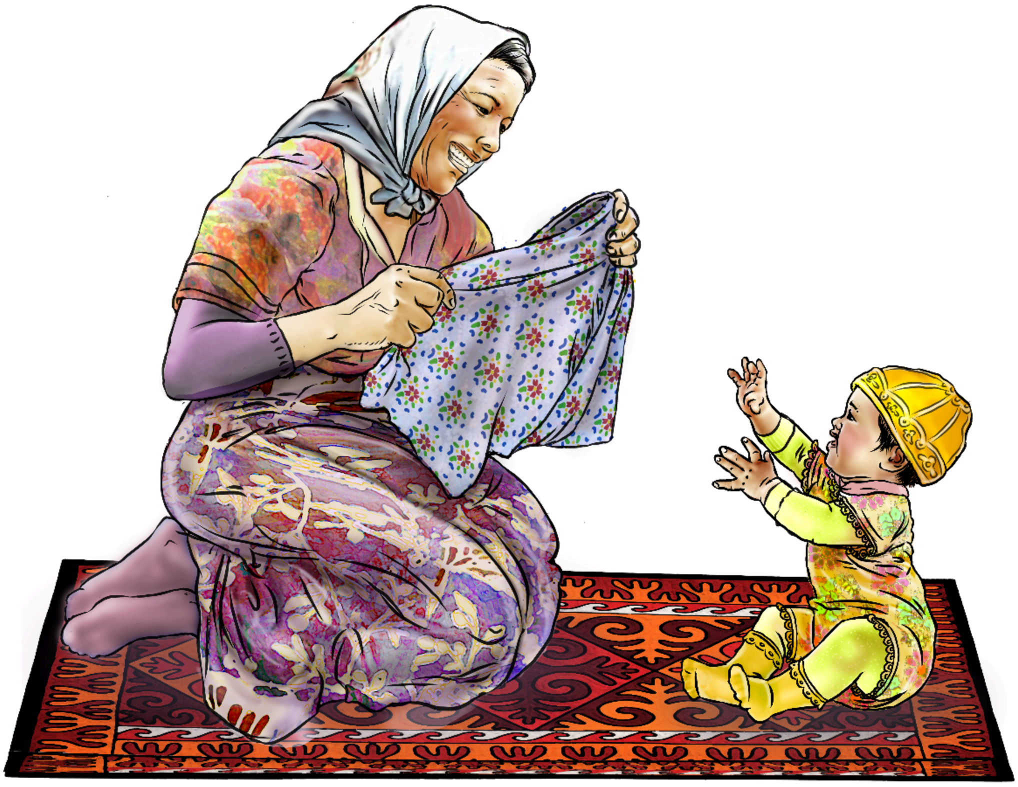

2.4 окуу куралы: Оң тажрыйбанын карточкалары (В бала)

Баланын негизги муктаждыктарын канааттандыруу

6 айдан 24 айга чейинки куракта кошумча тамак берүүнү баштоо

2.5 окуу куралы: Терс тажрыйбанын карточкалары (А бала)

Угуунун жоголушуна алып келүүчү
өнөкөт кулак инфекциялары

Үйдөгү зомбулуктун
күбөсү болуу

Угуунун

жоголушуна алып

келүүчү өнөкөт

кулак

инфекциялары

Үйдөгү зомбулуктун күбөсү болуу

2.6 окуу куралы: Терс тажрыйбанын карточкалары (В бала)		
Убактысынан эрте төрөлүү	Азык-түлүк коопсуздугунун жоктугу	Баланы багып жаткан адамда депрессия
Чала тоюу	Кайталануучу дене жазалары	

Убактысынан эрте төрөлүү

Азык-түлүк

коопсуздугунун

жоктугу

Бала багып

жаткан
адамда
депрессия

Чала тоюу

Кайталануучу дене жазалары

2.7 окуу куралы: Түстүү жылмайган смайликтер жана ак үтүрөйгөн смайликтер		
10 түстүү жылмайган смайликтер 	10 ак үтүрөйгөн смайликтер 	

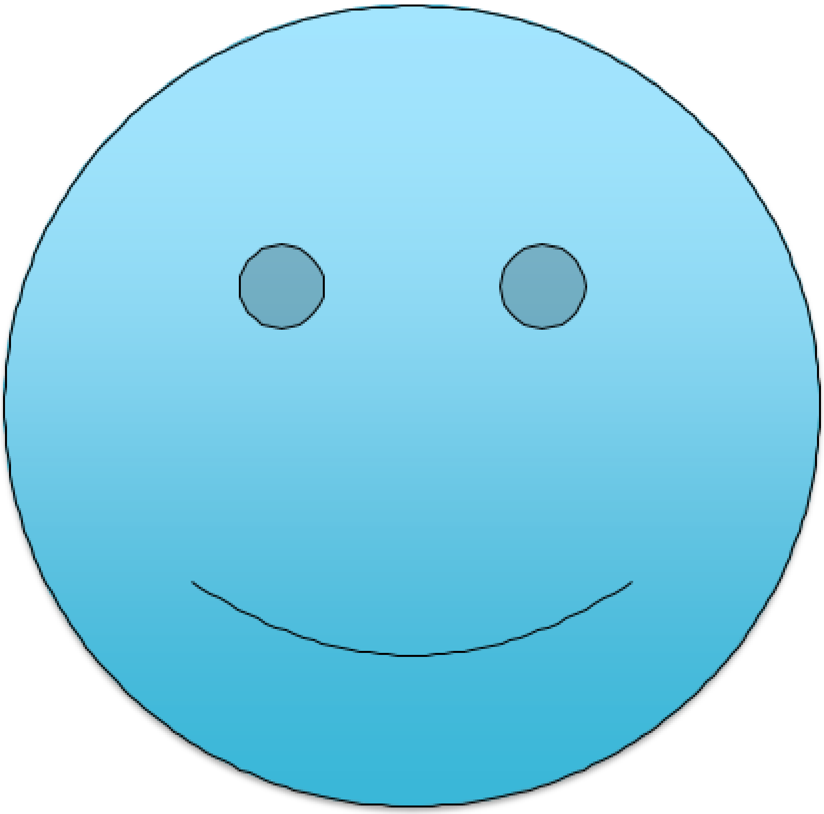

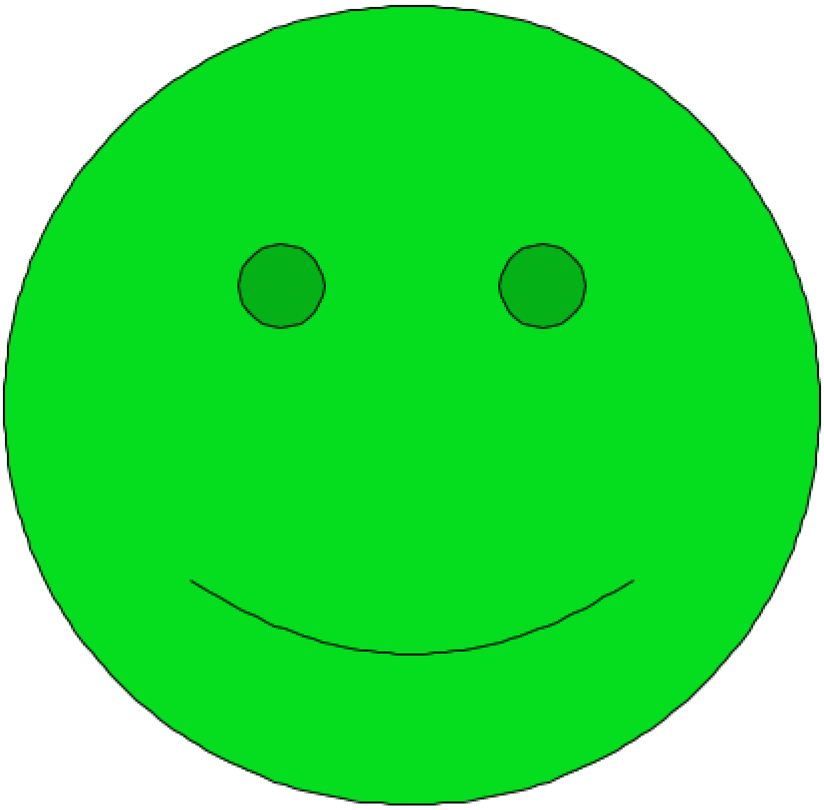

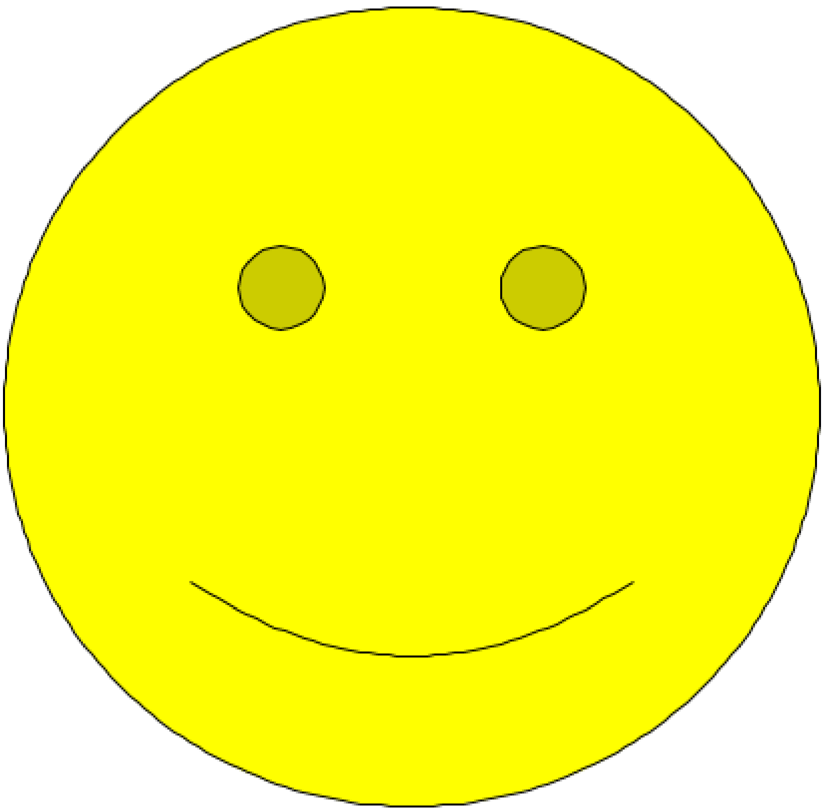

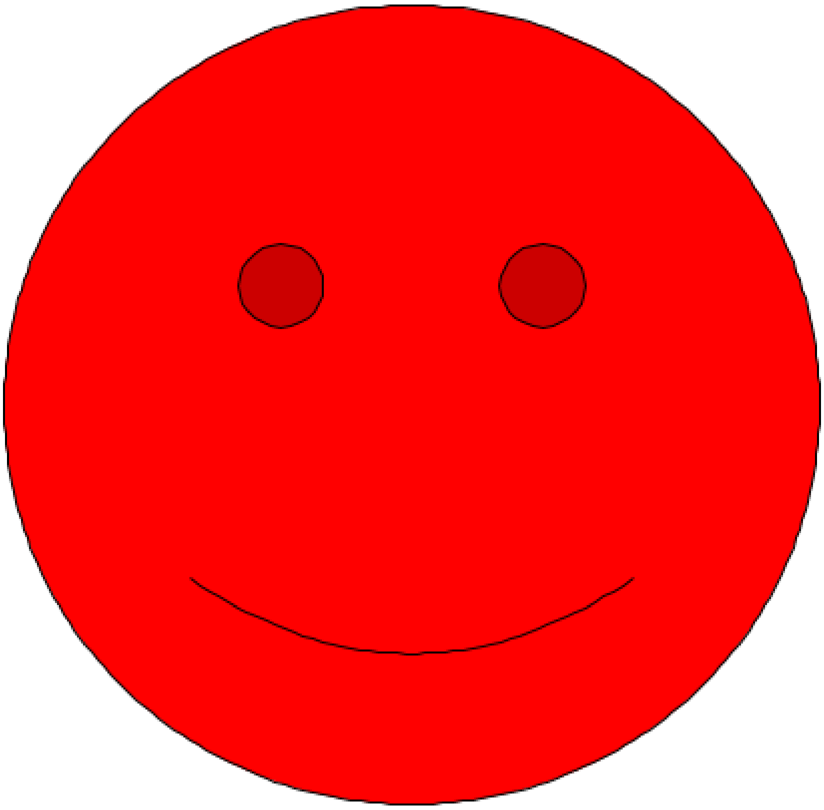

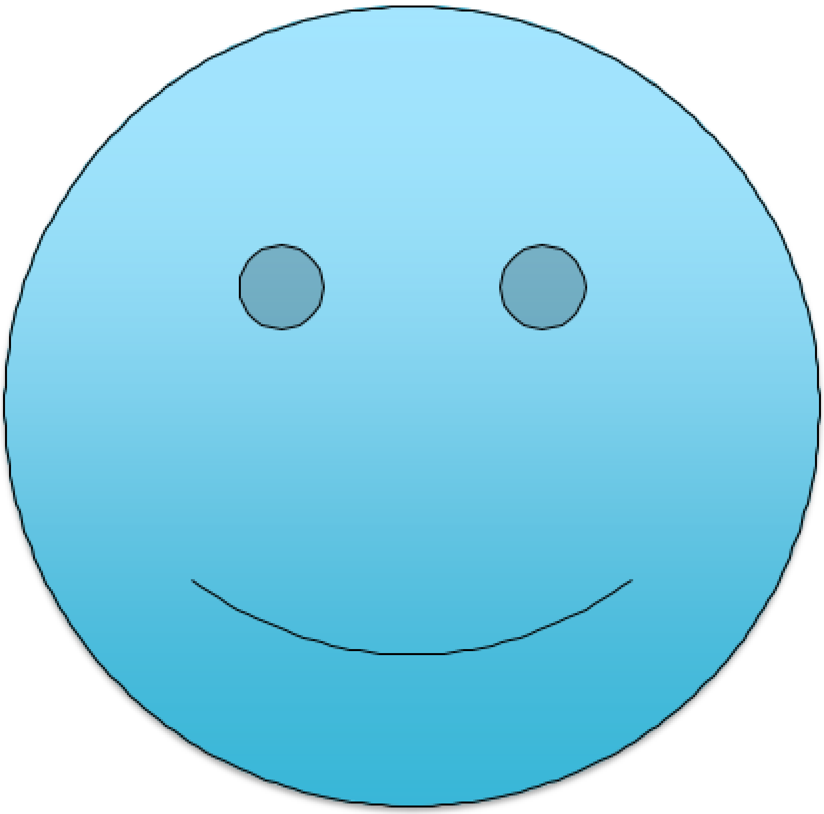

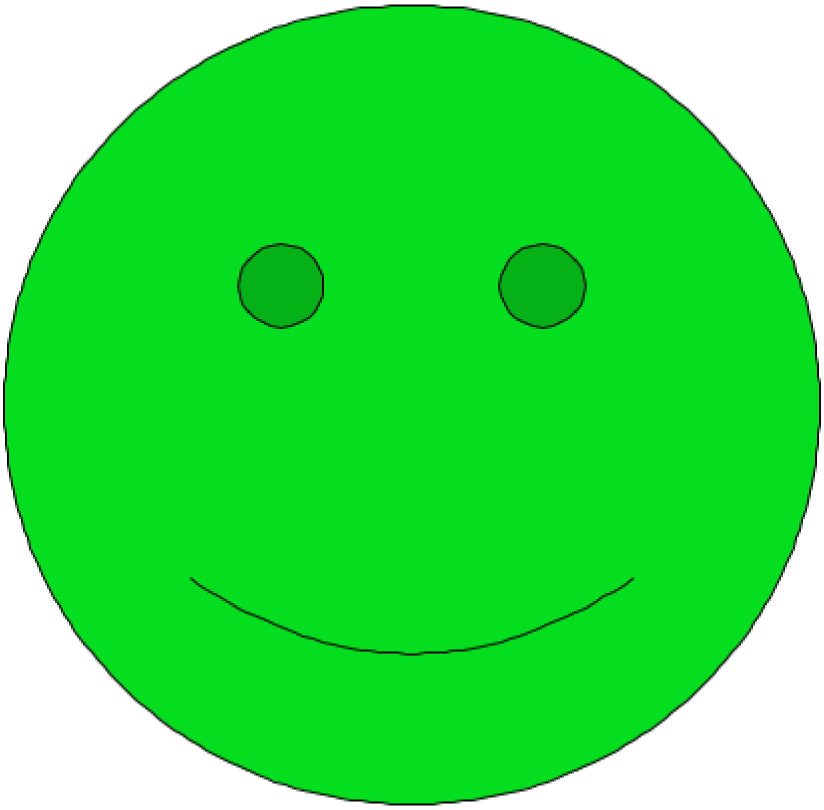

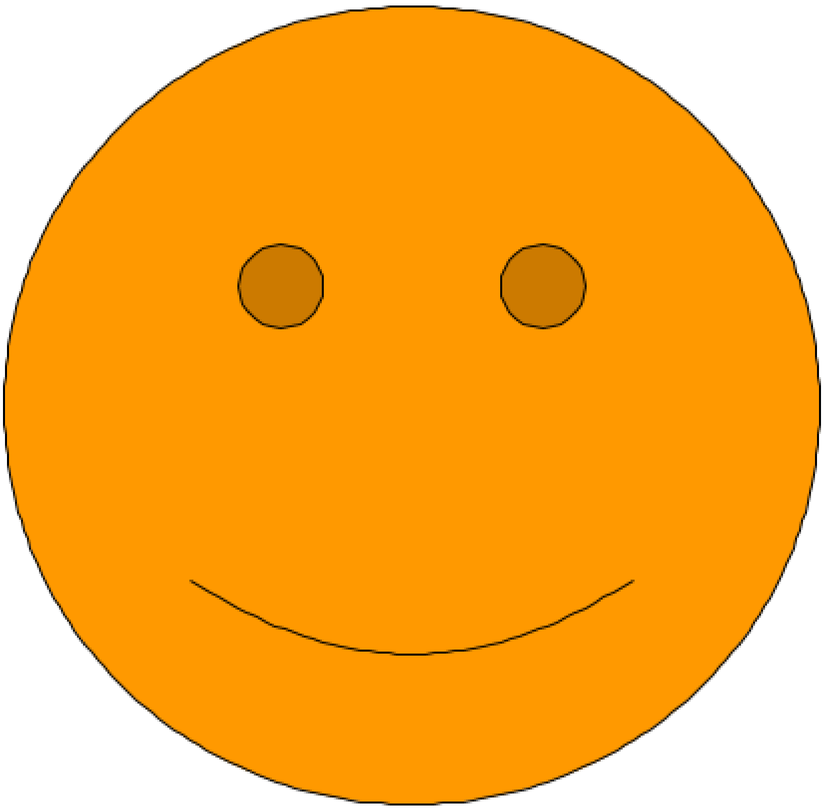

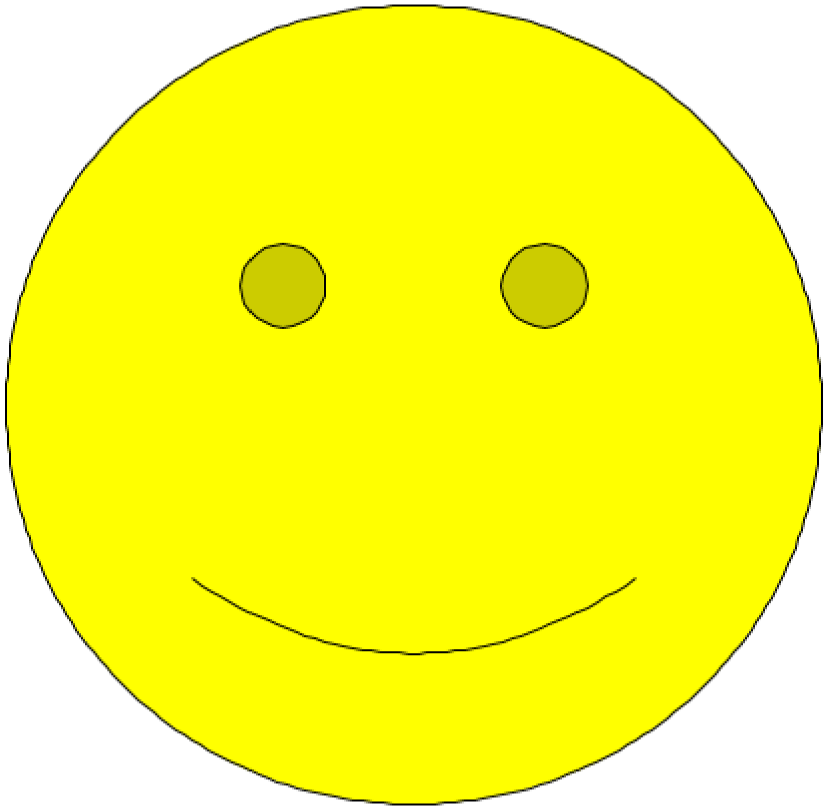
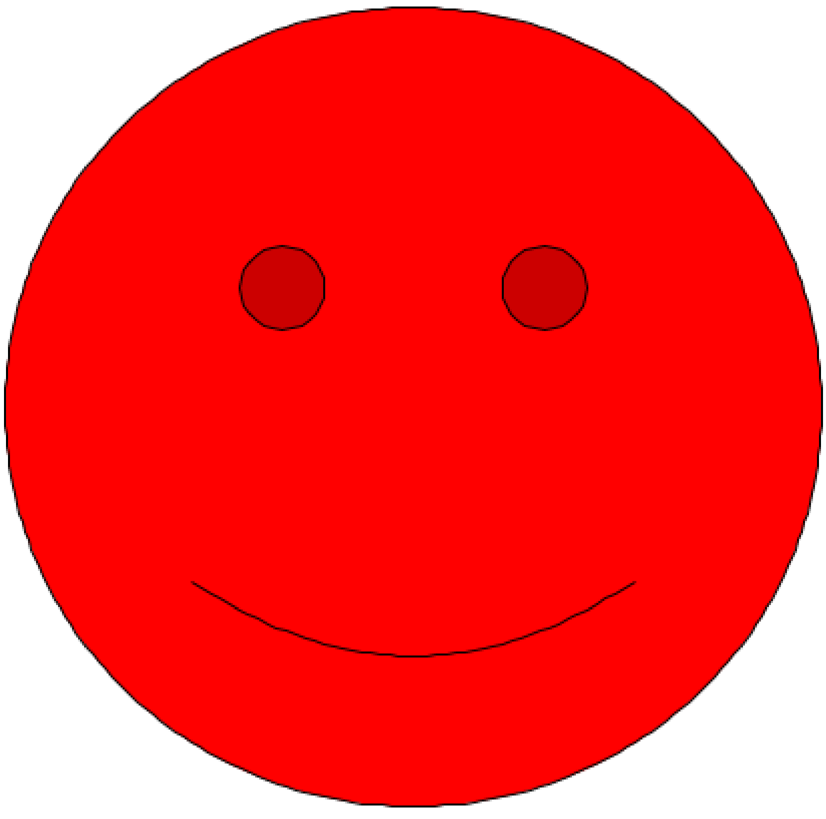

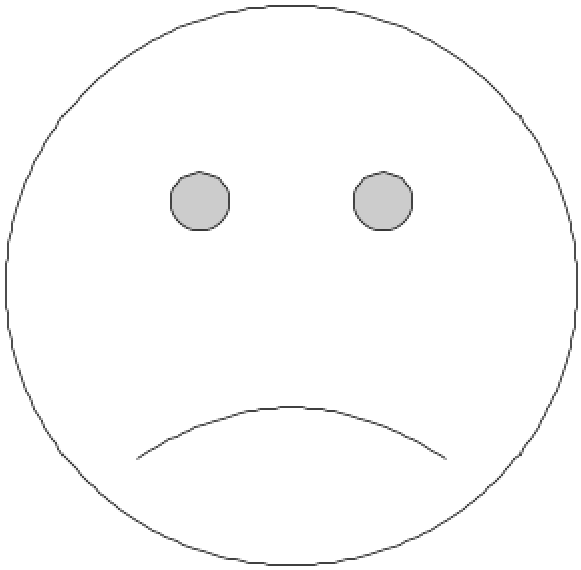

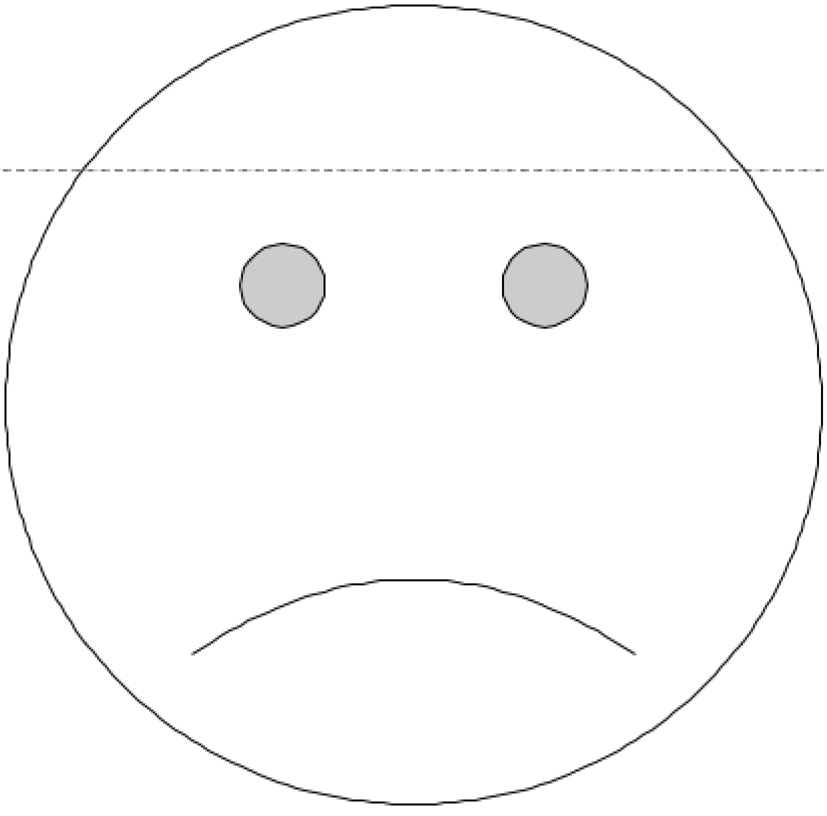

2.8 окуу куралы: Бактылуу үй-бүлөнүн иллюстрациясы

2-сессия, 3-окутуунун максаты

2.9 окуу куралы: Баланы жетилтүүнүн төрт багыты

Дене бойлук

Когнитивдик

Сүйлөө

Социалдык/эмоционалдык

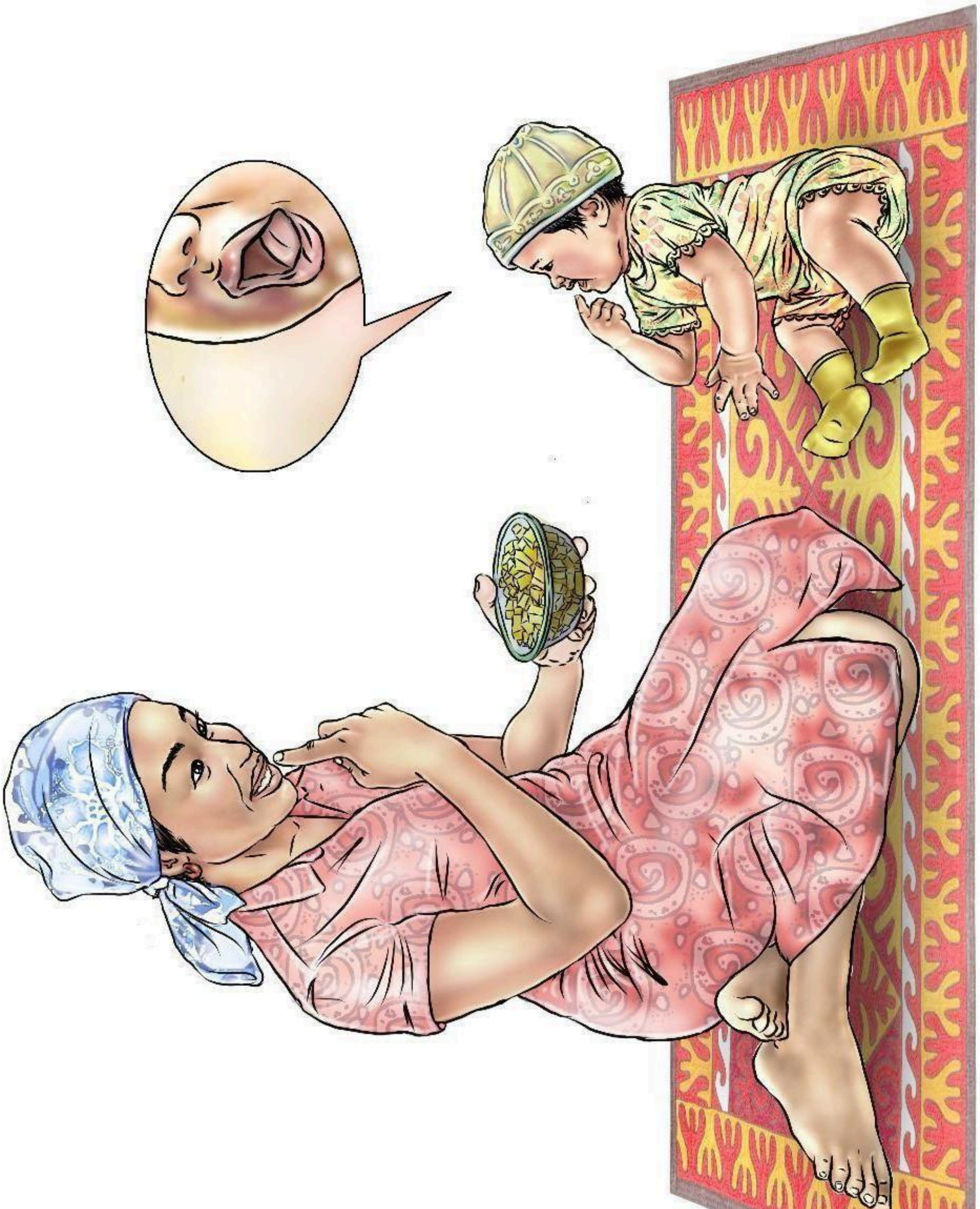

3-сессия, 1-максат

3.1 окуу куралы: Жүрүм-турумду өзгөртүүнүн окуу мисалдары

1-окуу мисалы:

Жаш эне баласы туулган күнүнөн баштап эле аны көрө тургандыгын жана баласы өтө эле кичинекей болсо дагы аны менен сүйлөшө билүүгө мүмкүн экендигин угуп келген. Ал баласы менен сүйлөшүп баштоону жана эмизип жаткан убакта өзүнүн 2 жумалык баласына ырдап берүүнү ойлонот, бирок ал ойлогондорун жасап жаткандыгын башка адамдар уга турган болсо, алар ал жөнүндө туура ойдо каларына ишенбейт.

2-окуу мисалы:

Энеси 8 айлык баласын поликлиникага алып келди. Бала өзүнүн атын атаса же башка үндөрдү, абдан катуу үндөрдү чыгарса да көңүл бурбагандыгы байкалды. Башка текшерүүлөр боюнча баланын дени сак. Коңшулар балага көз тийиптир деп сөз кыла башташты. Медайым энени баланын угуусун текшерүү үчүн адистештирилген ооруканага жиберди.

3-окуу мисалы:

Акыркы айдын ичинде жергиликтүү медкызматкер эне жана ата менен тамактануу убагында алар баласы менен кантип сүйлөшсө боло тургандыгын айтып берди. Медкызматкер бул ыкма алардын баласы качан ач же ток экендигин аныктоону үйрөнүүнүн жакшы ыкмасы экендигин аларга айтты. Бул ошондой эле балага жакшы тамактануу көндүмдөрүнө көнүүгө жардам берет. Энеси жана атасы баланын аракеттерине көбүрөк көңүл буруп башташты. Бардык үй-бүлө мүчөлөрү тамактанып бүткөн соң, ата-энеси баласынан тамагын алып коюунун ордуна бала дагы эле ач экендигин жана дагы жегиси келип жаткандыгын же токтугун көрүү үчүн күтүп турушат. Акырындап энеси жана атасы баласынын ач же ток экендигинин белгилерин аныктоону үйрөнүштү. Тамак ичүү мезгили балага жаңы сөздөрдү, мисалы ар түрдүү продуктулардын аталыштарын үйрөтүүгө жакшы мүмкүндүк да болуп калды жана бул бардык үй-бүлө бирге чогула турган өзгөчө мезгил.

3-сессия, 1-максат

3.2 окуу куралы: Кайнене, күйөө, кайнене жана күйөө

Кайнене	
Күйөө	
Кайнене жана күйөө	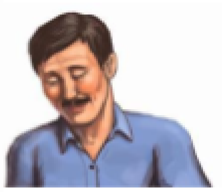

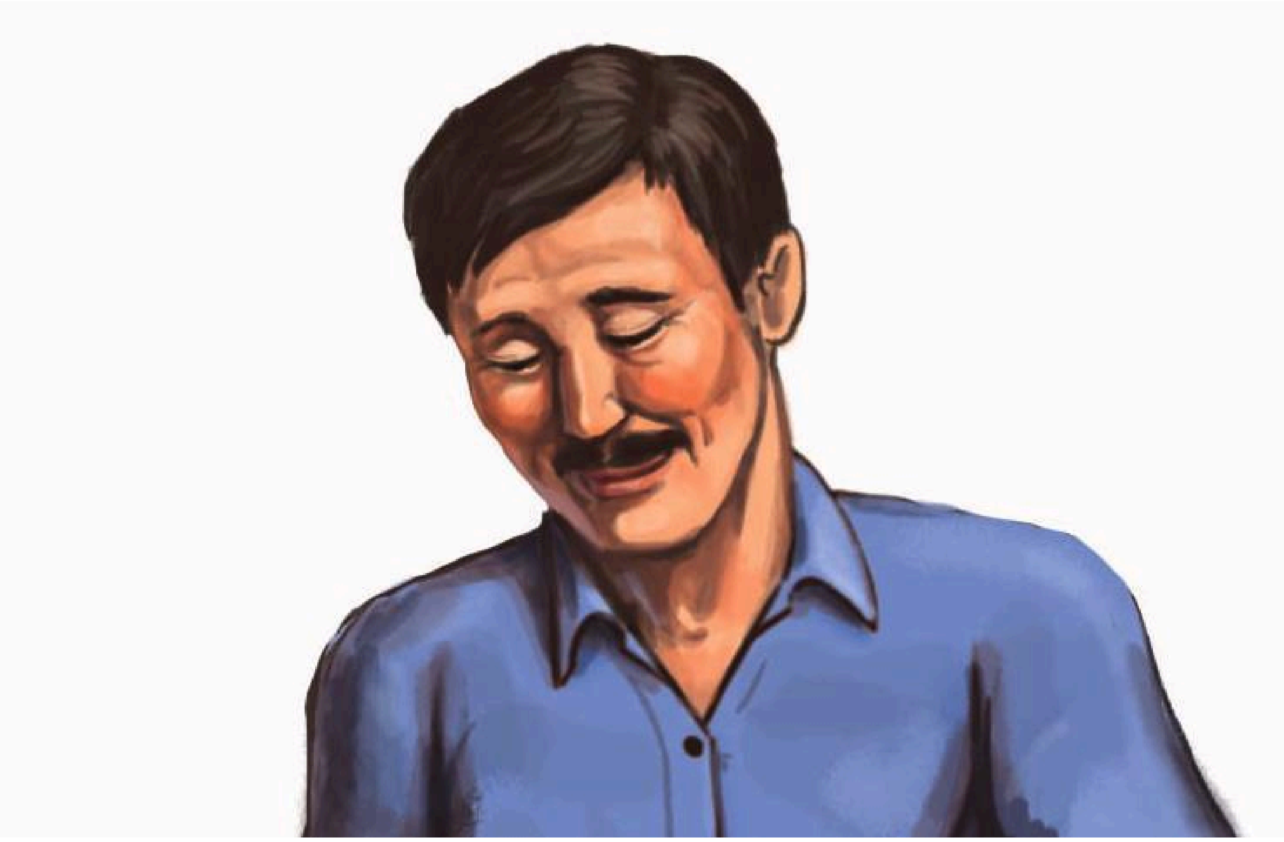

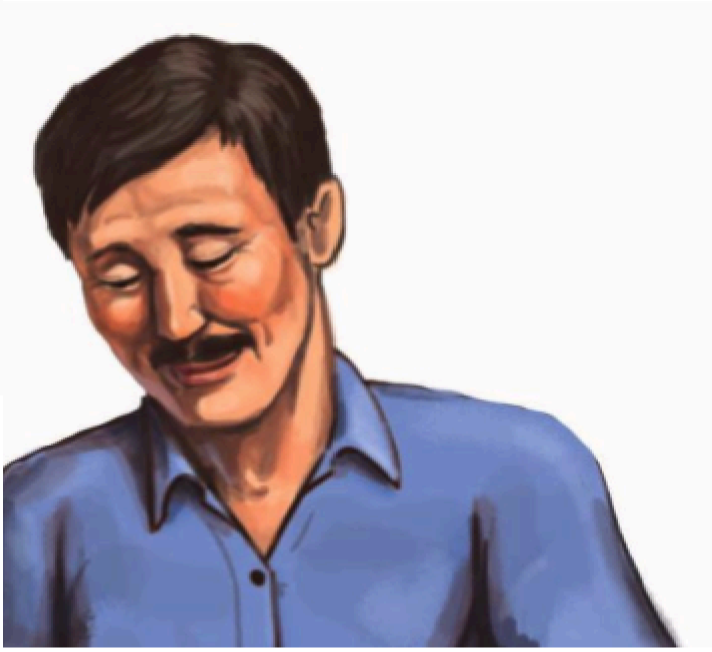

4-сессия, 1-максат

4.1 окуу куралы: Топтук сессияны көрсөтүү ролдук оюндардын сыпаттамасы

Балдарды багуучу адамдар (топтук сессиянын катышуучулары) үчүн маалымат:

- Сиздер баарыңыздар балдарды багасыздар (энелер жана аталар).
- Кээ бириңиздер бул сессияларга ай сайын катышып жатасыздар, айрымдарыңыздар туруктуу катышпай же сессияга биринчи жолу катышып жатасыздар.
- Кээ бириңиздер аял, ал эми бир же экөөңүздөр эркек адамсыздар. Консультант сиздердин ролуңуздарды билгендей кылып, мисалы “эне” же “ата” деп аларды көрсөтүү менен бейджиктерди жасаңыздар.
- Сиздердин жаныңыздарда жок дегенде бирден бала бар. Бардык балдар 6 жаштан жогору, бирок 24 айга толо электери да бар. Балаңыздын жашын өзүңүздүн бейджигиңизге жазыңыз.
- Консультанттын суроосуна балдарды багып жаткан бир же эки адам бала менен кичинекей кезинен кантип өз ара мамиле кылуу керек жана баланын ден соолугу мыкты жана акылдуу болуп чоңоюсу үчүн эмне кылыш керектигин билүү алар үчүн кызыктуу экендигин айтышат!

5-сессия, 1-максат

5.1 окуу куралы: Камкордук менен багуу жөнүндө окуялар көрсөтүлгөн карточкалар (беш карточка топтому)

1-карточка
Оюн жана мунара куруу
(22 ай)

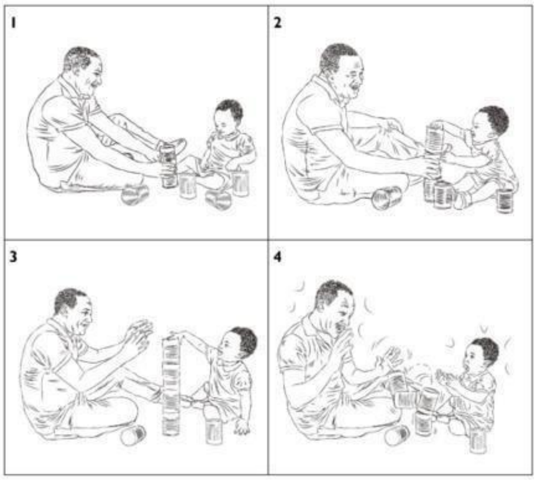

2-карточка
Камкордук менен эмизүү
(<төрөлгөн күндөн тартып 1 ай/ымыркай)

3-карточка
Эрте куракта сүйлөшүү
(20 ай)

4-карточка
Ток болуу
белгилери (9 ай)

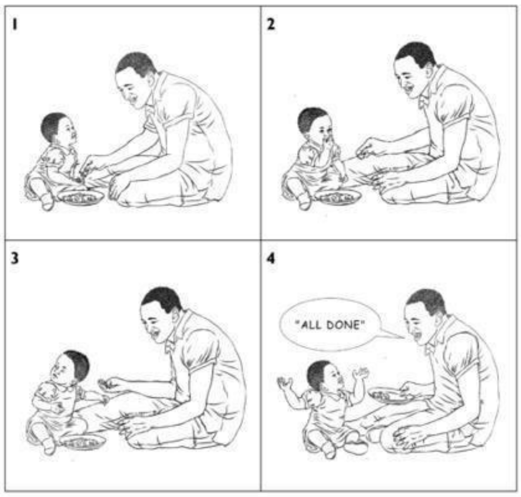

1 Камкордук менен багуу жөнүндө окуялар көрсөтүлгөн карточка: Оюн жана мунара куруу (22 ай)

Талкуулоо үчүн суроолор

- Багуучу адам менен баланын өз ара аракеттенүүсүндө эмнени байкап жатасыздар?
- Багуучу адам менен баланын жүзүнөн эмнени байкап жатасыздар?
- Бала кандай белгилерди берип жатат?
- Баланы багып жаткан адам бул белгилерге көңүл буруп жатабы? Эгерде көңүл бурбаган болсо, бул адам эмне кылса болот?
- Баланы багып жаткан адамдын отурган абалында эмнени байкадыңыз?
- Бул окуяда баланы багып жаткан адамда кандай сезимдер бар?
- Бул окуяда балада кандай сезимдер бар?

1

2

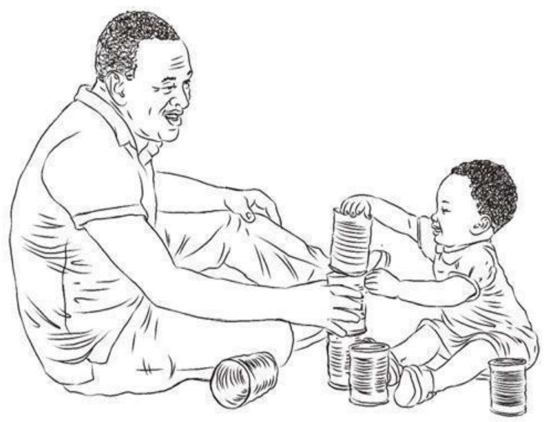

3

4

2 камкордук менен багуу жөнүндө окуялар көрсөтүлгөн карточка: Камкордук менен эмизүү (<төрөлгөн күндөн тартып 1 ай/ымыркай)

Талкуулоо үчүн суроолор

- Багуучу адам менен баланын өз ара аракеттенүүсүндө эмнени байкап жатасыздар?
- Багуучу адам менен баланын жүзүнөн эмнени байкап жатасыздар?
- Бала кандай белгилерди берип жатат?
- Баланы багып жаткан адам бул белгилерге көңүл буруп жатабы? Эгерде көңүл бурбаган болсо, бул адам эмне кылса болот?
- Баланы багып жаткан адамдын отурган абалында эмнени байкадыңыз?
- Бул окуяда баланы багып жаткан адамда кандай сезимдер бар?
- Бул окуяда балада кандай сезимдер бар?

1

2

3

4

3 Камкордук менен багуу жөнүндө окуялар көрсөтүлгөн карточка: Эрте куракта сүйлөшүү (20 ай)

Талкуулоо үчүн суроолор

- Багуучу адам менен баланын өз ара аракеттенүүсүндө эмнени байкап жатасыздар?
- Багуучу адам менен баланын жүзүнөн эмнени байкап жатасыздар?
- Бала кандай белгилерди берип жатат?
- Баланы багып жаткан адам бул белгилерге көңүл буруп жатабы? Эгерде көңүл бурбаган болсо, бул адам эмне кылса болот?
- Баланы багып жаткан адамдын отурган абалында эмнени байкадыңыз?
- Бул окуяда баланы багып жаткан адамда кандай сезимдер бар?
- Бул окуяда балада кандай сезимдер бар?

1

2

3

4

4 Камкордук менен багуу жөнүндө окуялар көрсөтүлгөн карточка: Ток болуу белгилери (9 ай)

Талкуулоо үчүн суроолор

- Багуучу адам менен баланын өз ара аракеттенүүсүндө эмнени байкап жатасыздар?
- Багуучу адам менен баланын жүзүнөн эмнени байкап жатасыздар?
- Бала кандай белгилерди берип жатат?
- Баланы багып жаткан адам бул белгилерге көңүл буруп жатабы? Эгерде көңүл бурбаган болсо, бул адам эмне кылса болот?
- Баланы багып жаткан адамдын отурган абалында эмнени байкадыңыз?
- Бул окуяда баланы багып жаткан адамда кандай сезимдер бар?
- Бул окуяда балада кандай сезимдер бар?

1

2

3

4

6-сессия, 1-максат

6.1 окуу куралы: Оюн жана тарбиячылар үчүн "Практикалык кеңештер" сүйлөшүүсү

Сиз балаңызга тамак даярдап жатканда, аны менен сүйлөшүңүз. Аны менен сүйлөшүп жаткан учурда, эмне болуп жатканын баяндаңыз, мисалы «Мына сенин чының» же «Атаң сага картошка даярдады». Ага суроолорду бериңиз, мисалы «Жумуртка жейсиңби?». Ал жаңсоолору менен жооп бергенче убакыт бериңиз, мисалы сөз менен жооп берүүдөн мурда предметти көрсөтүү же үн менен жооп берүүгө.

Балага тамак берип жаткан учурда, анын тамагынын түсүн жана текстурасын сыпаттап бериңиз. Ал жеп жаткан азыктын аталышын же түсүн суроо менен аны сүйлөтүүгө аракет кылыңыз. Бала даамын татып көрүп жана сизге жооп бере турган мүмкүнчүлүгү болгондо, ага продуктуларды көрсөтүп, алардын аталыштарын айтып бериңиз!

Бала менен кошулуп ырдаңыз. Ырдап баштаңыз жана ал билген бөлүгүн ырдоосу үчүн ага мүмкүндүк бериңиз. Убакыттын өтүшү менен ал өзү көбүрөөк бөлүгүн ырдап баштайт, себеби көп сөз үйрөнүп калат жана сиздер кезектешип ырдай аласыздар.

Балдар окуяларды жана жомокторду күн сайын ата-энелери менен бирге чогуу окуп, аларды жакшы көргөнгө үйрөнүшөт. Балаңыздан китепте, журналда же плакатта ар кандай адамдарды жана жаныбарларды көрсөтүүсүн сураңыз. Жаныбарларды жана буюмдарды тапканда аны мактаңыз!

Кичинекей бала көрө алышы жана ага жетиши үчүн түстүү нерселерди жай жылдырыңыз. Бала буюмду ээрчип карап жатканда, анын көздөрү бир тараптан экинчи тарапка кантип жылып жатканын байкаңыз.

Сиз балаңыздын рационуна жаңы тамак-аш азыктарын кошкон учурда, бала ал жаңы текстураларды жана даамдарды үйрөнөт. Балаңыз жаңы тамакты жеген учурда аны кубаттаңыз! Түрдүү жана түстүү тамактар абдан маанилүү.

Балаңызга таза, коопсуз үй буюмдарын бериңиз, бала аларды колуна алып, ага тийип, сезип, тыкылдатып жана изилдей алгандай болушу керек. Кичинекей идиштер же кашык салынган идиш ойной турган жөнөкөй буюмдардын мисалы боло алат.

Кичинекей баланын кызыгуусун арттырып, ага жаңы нерселерди үйрөнүүгө жардам берүү үчүн жөнөкөй сүрөт тартыңыз же сүрөт китептерин жасап бериңиз.

Тамактанып жатканда, кичинекей балаңызга тамактын кичинекей бөлүктөрүн бериңиз жана аны жаңы, пайдалуу тамактарды татып көрүүгө кызыктырыңыз. Ал буюмдарды манжалары менен алып, чайноону үйрөнө баштайт. Көбүнчө бул учурда ал баарын чачат жана бул жакшы! Ал өз алдынча тамактанууну үйрөнөт жана тамак-аштын ар кандай түрлөрүн изилдейт!

Балаңыз менен "аңдып кароо"сыяктуу оюндарды ойноңуз. Ал сизди карап жатканда, бетиңизди колуңуз же кездеме менен жабыңыз. "Атам кайда?» деп сураңыз. Жүзүңүздү ачып " Ку-ку! Мен мында!» деп айтыңыз. Ал сизди көргөндө, аны менен кошо күлүңүз! Ал сизди көрбөй калганда, сиз эч жакка кетпей тургандыгыңызды түшүнө баштайт.

Балаңыз менен ойноп, аны татаал тапшырмаларды аткарууга үндөңүз. Аны буюмдарды үймөккө/мунарага үйүп, оодарып жана кайра башынан баштоого үндөңүз. Үйүү үчүн көбүрөөк нерселерди бериңиз. Эгер ал такыр жасай албаса, ага жардам бериңиз!

Кол куурчактардын жардамы менен баланын элестетүү жөндөмүн жакшыртыңыз. Куурчактарды колдонуу менен окуя ойлоп табыңыз.

6.2 таратуу материалы: «Оюндук жана коммуникативдик иш» ролдук оюн

"3-консультациялык карточканы" колдонуу менен ролдук оюн

Байкоочунун ролун ойногон ыктыярчы үчүн маалымат:

- Топтук сессияны көрүңүз. Консультант колдонгон эки-үч "угуу жана үйрөнүү көндүмүн" жана эки-үч "топтук сессиянын фасилитация көндүмүн" белгилеңиз жана аларды жыйынтыктоо учурунда бүт топ менен бөлүшүңүз:
    - Консультант канчалык жылуу маанайда болду?
    - Консультант оозеки эмес байланышты канчалык чеберчилик менен колдонду, мисалы, башын бала багуучулар менен бирдей деңгээлде кармады, көз менен байланышууну түздү, ар кандай тоскоолдуктарды жойду, шаштырган жок жана качан жана кандай ылайыктуу болгон учурда тийгизди?
    - Консультант консультациялык карточкаларды ар бир адам аларды көрө тургандай кылып бала багып жаткан адамдарга көрсөттүбү?
    - Консультант кызыгууну көрсөткөн жоопторду жана жаңсоолорду канчалык чебер колдонду?
    - Консультант айыптаган сөздөрдү колдонбоого аракет кылдыбы?
    - Консультант балага кам көргөн адамды жок дегенде бир жакшы тажрыйба үчүн мактадыбы? Мактоо конкреттүү болдубу? Мактоо бала үчүн пайда жөнүндө маалыматты камтыдыбы?
    - Консультант көнүгүүгө жана талкуулоого бардык катышуучулардын (эркектер жана аялдар) катышуусуна канчалык деңгээлде жардам бере алды?
    - Эгерде кандайдыр бир каталар/күтүлбөгөн жагдайлар болгон болсо, консультант алар менен канчалык деңгээлде жакшы иштеди?
    - Консультант бала багуучулар үйдө эмне кылаарын жыйынтыктоо менен сессияны канчалык чеберчилик менен аяктады?

Бала багуучу адамдардын ролун ойногон ыктыярчылар үчүн маалымат:

- Сиздер баарыңыздар балдарды тарбиялоо боюнча ар айлык программага катышып жатасыздар.
- Көпчүлүгүңүздөр бул сабактарга ай сайын катышып жатасыздар, бирок айрымдарыңыздар программага биринчи жолу катышып жатасыздар. Жаңы мүчө ким болоорун жана программага ким катышкандыгын чечип алыңыздар.
- Өткөн айда консультант балдарга кам көрүү темасын талкуулады.
- Мүмкүн болсо, ата боло турган үч мүчөнү жана чоң эне боло турган бир мүчөнү аныктаңыз. Калгандары энелер. Консультант сиздер жөнүндө билгендей кылып, өз атыңыздарды жана ролдоруңуздарды көрсөтүү

менен мисалы, "чоң эне" же "ата" бейджик жасаңыз.

- Бүгүнкү сиздер сессияга алып келген балдардын жашы 2-3 айдан 2 жашка чейин. Сиздин балаңыздын жашын бейджигиңизге жазыңыз.
- Консультантка бүгүнкү сессиянын темаларына тиешеси жок суроо бере турган бир мүчөнү тандаңыз. Мисалы, бүгүнкү тема балаңыз менен ойноого арналган. Ошондуктан, сиз балаңыздын өнүгүүсүн көзөмөлдөөгө байланыштуу суроо бере аласыз.

Консультанттын ролун ойногон ыктыярчы үчүн маалымат:

- Оюн жана баарлашууга арналган топтук сессия өткөрүңүз.
- Жеке консультация берүү боюнча 3-сессиянын жүрүшүндө үйрөнгөн алты кадамды аткарууну унутпаңыз: (1) Ачуу жана саламдашуу, (2) Өткөндөрдү баалоо жана карап чыгуу, (3) Бүгүнкү теманы талдоо жана берүү, (4) Иш-аракет (сессияны демонстрация, практика жана оң кайта байланыш менен өткөрүү), (5) Жыйынтык чыгаруу жана ой жүгүртүү, (6) Аяктоо.
- 3-материалды карап чыгыңыз: "Угуу жана үйрөнүү көндүмдөрү" жана 4-материал: "Топту фасилитациялоо көндүмдөрү" жана бул көндүмдөрдү сессиянын ичинде колдонуңуз.
- 3-кадам учурунда (Талдоо) тренингдин катышуучуларына роль ойноо максаттарынын алкагында белгилеген нерселериңизди үн чыгарып айтып жатканыңызды айтыңыз, бирок бул талдоо топтун ичинде болот жана кадимки консультация берүү сессиясынын убагында угузуп айтууга болбойт.
- Сизге Консультациялык карточкалар жана Консультанттар үчүн материалдардын жыйнагы керек болот. Сиз "3-консультациялык картаны" жана "3-консультациялык картадан" "Негизги билдирүүлөр жана практикалык кеңештерди" колдоносуз.
- Сиз жетектеген топтук сессия жөнүндө маалымат:
  - Сиз балдарды тарбиялоо боюнча ар айлык программанын алкагында топтук сессияны өткөрүп жаткан коомдук программанын жетекчисисиз.
  - Бала багуучулардын көпчүлүгү бул сабактарга ай сайын катышат жана сиз өткөн айда камкордук менен кам көрүү жөнүндө айтып бергенсиз.
  - Бала багуучулардын дээрлик бардыгы балдардын энелери; бирок, үч ата жана чоң эне дагы сабакка катышат.
  - Сессияга катышкан балдардын жашы 2-3 айдан 2 жашка чейин.

Консультант үчүн сценарий:

1-кадам. Ачуу жана саламдашуу

- Бала багуучулар менен учурашып, бүгүн биринчи жолу катышып жаткандарга өзүңүздү тааныштырыңыз.

- Таанышуу оюнун өткөрүңүз же ыр ырдаңыз (же катышуучулардын биринен муну аткарууну сураныңыз).

2-кадам: Өткөндөрдү баалоо жана карап чыгуу

- Бала багуучулардан акыркы сессиянын темасы кандай болгонун, үйрөнгөндөрүн жана кандай жол менен колдоно алышкандыгын сураңыз. Бир күндүн ичинде алар бала менен качан алектенген? Алар кандайдыр бир практиканы өзгөрттүбү/ага көндүбү?

3-кадам: Бүгүнкү теманы талдоо жана берүү

- Бүгүнкү сессияга катышкан катышуучулардан эмнени байкаганыңызды үнүңүздү катуу чыгарып айтыңыз.
- Катышуучуларга бүгүнкү тема (бала менен баарлашуу/коммуникация) жана бул сессия эмнеге арналгандыгы жөнүндө айтып бериңиз.

4-кадам: Иш-аракет (сессияны демонстрация, практика жана оң кайта байланыш менен өткөрүү)

- Катышуучулардын темага болгон кызыгуусун арттырууга аракет кылыңыз, мисалы "Кичинекей балдар бала багуучулар менен кандай оюндарды ойногонду жакшы көрүшөт?» деген сыяктуу суроону берүү менен. Катышуучулардан кол менен буттун манжалары колдонулган кандай ырларды/оюндарды биле тургандыгын сураңыз?
- 3-консультациялык карточканы бериңиз: "Баланы дайыма угуңуз жана аны менен сүйлөшүңүз". Катышуучулардан карточкага болгон реакциясын бөлүшүүнү сураныңыз.
- 6-9 айлык жана 12-24 айлык жаштагы балдарга колдонулуучу иш-аракеттерди 3-консультациялык карточкада көрсөтүңүз. Куурчакты же баланы колдонуп, көз менен байланышууну милдеттүү түрдө колдонуңуз.
- Карточкадан "Негизги билдирүүлөрдү жана практикалык кеңештерди" билип алыңыз. Сиздин талдооңуздун негизинде бала багуучулар менен кандай маалыматты бөлүшүүнү чечиңиз.
- Бала багуучу адамдардан баланын жашына жараша топторго бөлүнүп туруусун сураныңыз, төрт топту бөлүп алыңыз: төрөлгөндөн 6 айга чейин, 6-9 ай, 9-12 ай жана 12-24 ай. Ар бир топто төрт-беш киши болуусуна аракет кылыңыз. Эгер сиз чоң топ менен иштеп жатсаңыз, анда кандайдыр бир курактык категориялар үчүн эки топ уюштурсаңыз болот.
- Катышуучуларга кичинекей топтордогу балдар менен сүйлөшүүнү практикалоого мүмкүнчүлүк бериңиз. Катышуучуларды кичинекей балдары/балдары менен болгон оң өз ара мамилеси үчүн мактаңыз жана аларды кубаттаңыз. Сессияга катышып жаткан чоң энелерге жана аталарга ыраазычылык билдириңиз, себеби балдар аларга кам көргөн бардык адамдар менен баарлашуу аркылуу гана көп нерсени үйрөнө тургандыгын айтыңыз.
- Бир нече мүнөттөн кийин баарынан орун алуусун, реакциялары менен бөлүшүүсүн сураныңыз. "Кандай өттү? Бала эмне кылды? Сиз эмне кылдыңыз? Бала кандай кабыл алды?» деген сыяктуу суроолорду бериңиз.

- Бала багуучуларга өз ойлору менен бөлүшкөнү үчүн рахмат айтыңыз.

5-кадам: Жыйынтык чыгаруу жана ой жүгүртүү

- 3-консультациялык карточкадан «Негизги билдирүүлөрдү» иликтеңиз. Катышуучулардан суроо бар же жоктугун сураңыз.
- Оюнга жана коммуникацияга арналган бул сессиянын негизги идеясын кыскача кайталаңыз. **«Балдар төрөлгөндөн баштап ойноо, байкоо, тууроо жаңы нерсени байкап көрүү менен үйрөнөт. Бала төрөлгөнгө чейин эле аны менен сүйлөшүү анын тил көндүмдөрүн өнүктүрүүгө жардам берет!»** - деп айтыңыз.

6-кадам: Аяктоо

- Аягында бала багуучу бир же эки адамдан ал өз баласы менен сүйлөшүүнү жашоосуна кандай кылып киргизе тургандыгын топко айтып берүүсүн сураныңыз.
- Катышуучуларга өз ойлору менен бөлүшкөнү жана бул сессияга катышкандыгы үчүн ыраазычылык билдириңиз.
- Катышуучуларга кийинки жолугушуу тууралуу эскертиңиз.

"4-консультациялык картаны” колдонуу менен ролдук оюн

Байкоочунун ролун ойногон ыктыярчы үчүн маалымат:

- Топтук сессияны көрүңүз. Консультант колдонгон эки-үч "угуу жана үйрөнүү көндүмүн" жана эки-үч "топтук сессиянын фасилитация көндүмүн" белгилеңиз жана аларды жыйынтыктоо учурунда бүт топ менен бөлүшүңүз:
  - Консультант канчалык жылуу маанайда болду?
  - Консультант оозеки эмес байланышты канчалык чеберчилик менен колдонду, мисалы, башын бала багуучулар менен бирдей деңгээлде кармады, көз менен байланышууну түздү, ар кандай тоскоолдуктарды жойду, шаштырган жок жана качан жана кандай ылайыктуу болгон учурда тийгизди?
  - Консультант консультациялык карточкаларды ар бир адам аларды көрө тургандай кылып бала багып жаткан адамдарга көрсөттүбү?
  - Консультант кызыгууну көрсөткөн жоопторду жана жаңсоолорду канчалык чебер колдонду?
  - Консультант айыптаган сөздөрдү колдонбоого аракет кылдыбы?
  - Консультант балага кам көргөн адамды жок дегенде бир жакшы тажрыйба үчүн мактадыбы? Мактоо конкреттүү болдубу? Мактоо бала үчүн пайда жөнүндө маалыматты камтыдыбы?
  - Консультант көнүгүүгө жана талкуулоого бардык катышуучулардын (эркектер жана аялдар) катышуусуна канчалык деңгээлде жардам бере алды?
  - Эгерде кандайдыр бир каталар/күтүлбөгөн жагдайлар болгон болсо, консультант алар менен канчалык деңгээлде жакшы иштеди?

- Консультант бала багуучулар үйдө эмне кылаарын жыйынтыктоо менен сессияны канчалык чеберчилик менен аяктады?

Бала багуучу адамдардын ролун ойногон ыктыярчылар үчүн маалымат:

- Сиздер баарыңыздар балдарды тарбиялоо боюнча ар айлык программага катышып жатасыздар.
- Көпчүлүгүңүздөр бул сабактарга ай сайын катышып жатасыздар, бирок айрымдарыңыздар программага биринчи жолу катышып жатасыздар. Жаңы мүчө ким болоорун жана программага ким катышкандыгын чечип алыңыздар.
- Өткөн айда консультант балдарга кам көрүү темасын талкуулады.
- Мүмкүн болсо, ата боло турган үч мүчөнү жана чоң эне боло турган бир мүчөнү аныктаңыз. Калгандары энелер. Консультант сиздер жөнүндө билгендей кылып, өз атыңыздарды жана ролдоруңуздарды көрсөтүү менен мисалы, "чоң эне" же "ата" бейджик жасаңыз.
- Бүгүнкү сиздер сессияга алып келген балдардын жашы 2-3 айдан 2 жашка чейин. Сиздин балаңыздын жашын бейджигиңизге жазыңыз.
- Консультантка бүгүнкү сессиянын темаларына тиешеси жок суроо бере турган бир мүчөнү тандаңыз. Мисалы, бүгүнкү тема балаңыз менен ойноого арналган. Ошондуктан, сиз балаңыздын өнүгүүсүн көзөмөлдөөгө байланыштуу суроо бере аласыз.

Консультанттын ролун ойногон ыктыярчы үчүн маалымат:

- Оюн жана баарлашууга арналган топтук сессия өткөрүңүз.
- Жеке консультация берүү боюнча 3-сессиянын жүрүшүндө үйрөнгөн алты кадамды аткарууну унутпаңыз: (1) Ачуу жана саламдашуу, (2) Өткөндөрдү баалоо жана карап чыгуу, (3) Бүгүнкү теманы талдоо жана берүү, (4) Иш-аракет (сессияны демонстрация, практика жана оң кайта байланыш менен өткөрүү), (5) Жыйынтык чыгаруу жана ой жүгүртүү, (6) Аяктоо.
- 3-материалды карап чыгыңыз: "Угуу жана үйрөнүү көндүмдөрү" жана 4-материал: "Топту фасилитациялоо көндүмдөрү" жана бул көндүмдөрдү сессиянын ичинде колдонуңуз.
- 3-кадам учурунда (Талдоо) тренингдин катышуучуларына роль ойноо максаттарынын алкагында белгилеген нерселериңизди үн чыгарып айтып жатканыңызды айтыңыз, бирок бул талдоо топтун ичинде болот жана кадимки консультация берүү сессиясынын убагында угузуп айтууга болбойт.
- Сизге Консультациялык карточкалар жана Консультанттар үчүн материалдардын жыйнагы керек болот. Сиз "3-консультациялык картаны" жана "3-консультациялык картадан" "Негизги билдирүүлөр жана практикалык кеңештерди" колдоносуз.
- Сиз жетектеген топтук сессия жөнүндө маалымат:
    - Сиз балдарды тарбиялоо боюнча ар айлык программанын алкагында топтук сессияны өткөрүп жаткан коомдук программанын жетекчисисиз.
    - Бала багуучулардын көпчүлүгү бул сабактарга ай сайын катышышат жана сиз өткөн айда камкордук менен кам көрүү жөнүндө айтып бергенсиз.
    - Бала багуучулардын дээрлик бардыгы балдардын энелери; бирок, үч ата жана чоң эне дагы сабакка катышат.
    - Сессияга катышкан балдардын жашы 2-3 айдан 2 жашка чейин.

Консультант үчүн сценарий:

1-кадам. Ачуу жана саламдашуу

- Бала багуучулар менен учурашып, бүгүн биринчи жолу катышып жаткандарга өзүңүздү тааныштырыңыз.
- Таанышуу оюнун өткөрүңүз же ыр ырдаңыз (же катышуучулардын биринен муну аткарууну сураныңыз).

2-кадам: Өткөндөрдү баалоо жана карап чыгуу

- Бала багуучулардан акыркы сессиянын темасы кандай болгонун, үйрөнгөндөрүн жана кандай жол менен колдоно алышкандыгын сураңыз. Бир күндүн ичинде алар бала менен качан алектенген? Алар кандайдыр бир практиканы өзгөрттүбү/ага көндүбү?

3-кадам: Бүгүнкү теманы талдоо жана берүү

- Бүгүнкү сессияга катышкан катышуучулардан эмнени байкаганыңызды үнүңүздү катуу чыгарып айтыңыз.
- Катышуучуларга бүгүнкү тема (бала менен баарлашуу/коммуникация) жана бул сессия эмнеге арналгандыгы жөнүндө айтып бериңиз.

4-кадам: Иш-аракет (сессияны демонстрация, практика жана оң кайта байланыш менен өткөрүү)

- Катышуучулардын темага болгон кызыгуусун арттырууга аракет кылыңыз, мисалы "Кичинекей балдар бала багуучулар менен кандай оюндарды ойногонду жакшы көрүшөт?» деген сыяктуу суроону берүү менен. Катышуучулардан кол менен буттун манжалары колдонулган кандай ырларды/оюндарды биле тургандыгын сураңыз?
- 3-консультациялык карточканы бериңиз: "Баланы дайыма угуңуз жана аны менен сүйлөшүңүз". Катышуучулардан карточкага болгон реакциясын бөлүшүүнү сураныңыз.
- 6-9 айлык жана 12-24 айлык жаштагы балдарга колдонулуучу иш-аракеттерди 3-консультациялык карточкада көрсөтүңүз. Куурчакты же баланы колдонуп, көз менен байланышууну милдеттүү түрдө колдонуңуз.
- Карточкадан "Негизги билдирүүлөрдү жана практикалык кеңештерди" билип алыңыз. Сиздин талдооңуздун негизинде бала багуучулар менен кандай маалыматты бөлүшүүнү чечиңиз.
- Бала багуучу адамдардан баланын жашына жараша топторго бөлүнүп туруусун сураныңыз, төрт топту бөлүп алыңыз: төрөлгөндөн 6 айга чейин, 6-9 ай, 9-12 ай жана 12-24 ай. Ар бир топто төрт-беш киши болуусуна аракет кылыңыз. Эгер сиз чоң топ менен иштеп жатсаңыз, анда кандайдыр бир куррактык категориялар үчүн эки топ уюштурсаңыз болот.
- Катышуучуларга кичинекей топтордогу балдар менен сүйлөшүүнү практикалоого мүмкүнчүлүк бериңиз. Катышуучуларды кичинекей балдары/балдары менен болгон оң өз ара мамилеси үчүн мактаңыз жана аларды кубаттаңыз. Сессияга катышып жаткан чоң энелерге жана аталарга ыраазычылык билдириңиз, себеби балдар аларга кам көргөн бардык адамдар менен баарлашуу аркылуу гана көп нерсени үйрөнө тургандыгын айтыңыз.
- Бир нече мүнөттөн кийин баарынан орун алуусун, реакциялары менен бөлүшүүсүн сураныңыз. "Кандай өттү? Бала эмне кылды? Сиз эмне кылдыңыз? Бала кандай кабыл алды?» деген сыяктуу суроолорду бериңиз.

- Бала багуучуларга өз ойлору менен бөлүшкөнү үчүн рахмат айтыңыз.

5-кадам: Жыйынтык чыгаруу жана ой жүгүртүү

- 3-консультациялык карточкадан «Негизги билдирүүлөрдү» иликтеңиз. Катышуучулардан суроо бар же жоктугун сураңыз.
- Оюнга жана коммуникацияга арналган бул сессиянын негизги идеясын кыскача кайталаңыз. **«Балдар төрөлгөндөн баштап ойноо, байкоо, тууроо жаңы нерсени байкап көрүү менен үйрөнөт. Бала төрөлгөнгө чейин эле аны менен сүйлөшүү анын тил көндүмдөрүн өнүктүрүүгө жардам берет!»** - деп айтыңыз.

6-кадам: Аяктоо

- Аягында бала багуучу бир же эки адамдан ал өз баласы менен сүйлөшүүнү жашоосуна кандай кылып киргизе тургандыгын топко айтып берүүсүн сураныңыз.
- Катышуучуларга өз ойлору менен бөлүшкөнү жана бул сессияга катышкандыгы үчүн ыраазычылык билдириңиз.
- Катышуучуларга кийинки жолугушуу тууралуу эскертиңиз.

7-сессия, 1-максат

7.1 окуу куралы: Көңүлдүү смайлик, нейтралдуу смайлик, капалуу смайлик

көңүлдүү смайлик

нейтралдуу смайлик

капалуу смайлик

9-сессия, 1-максат

9.1 окуу куралы: Өнүгүү этаптары менен карточка

Тармак	**Дене боюн өнүктүрүү** (баланын денеси кандай өсүп жана өзгөрүп жатат, чоң (катуу моторика) жана кичине (кичине моторика) кыймылды кошо алганда)	**Кепти өнүктүрүү** (балдар кандай сүйлөшөт, балдар эмнени түшүнсө, ошону айта алат /билдире алат)	**Когнитивдик өнүктүрүү** (балдар аларды курчап турган чөйрөнү кандай ойлошот, түшүнүшөт жана түшүндүрө алышат)	**Социалдык /эмоционалдык** (балдар башка адамдар менен кантип сүйлөшөт, кандай эмоцияларды билдиришет жана түшүнүшөт)
6 ай	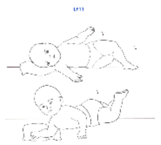 Чалкалап жаткан абалдан көмкөрөсүнөн түшүп жатат жана тескерисинче Буюмдарды бир колунан экинчи колуна өткөрөт, буюмдарды эки колу менен алат	Аны менен сүйлөшүүдө жооп катары өзүнчө үндөрдү чыгарат. Кезеги менен үндүү, үнсүз тыбыштарды былдырайт.	Узак убакыт үнгө көңүл буруу (чоң адамдын үнүн, оюнчуктун дабышын тыңшоо)	Багып жаткан адамга көңүл калуу/жакшы көрүү
12 ай	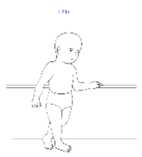 Колдоо менен басат. Нерселердин кармоочторун кармап алып, бир жерден экинчи жерге өтөт.	Маани билдирген алгачкы сөздөрдү сүйлөп баштайт мисалы, «бер», «апа» ж.б. Жөнөкөй суроолорго «Ооба» же «Жок» деп башын кыймылдатуу менен жооп берет.	Чыныны колу менен акырын кармап алып, андан жакшы ичет.	Башка баланын кыймыл-аракетине карап, ага күлөт

18 ай	Өз алдынча басат Китептерди барактайт	Мааниге ээ болгон экиден көп сөздү колдонот (ба-ба, апа, ата…) Чоң адамдын суранычы боюнча белгилерине жараша буюмдарды тандайт.	Элестетип жөнөкөй оюндарды ойнойт, мисалы, куурчакка тамак берет, машинкаларды айдайт	Өз алдынча коюу жана суюк тамакты кашык менен жейт.
24 ай	Бутун алдыга жылдыруу менен топту тебет. Сууну бир идиштен экинчи идишке куят.	Сын атоочтор менен ат атоочторду колдонуу аркылуу 2-3 сөздөн турган сүйлөмдү айтат. Сүрөттөрдү, адамдарды тааныйт жана көрсөтөт, мисалы апасын көрсөтөт.	Кубиктерден мунара курат, «дарбаза», «отургучтар».	Чоңдордун жардамы менен өз кийимин жарым-жартылай кийет жана чечет (байпак, бут кийим, баш кийим).

Колуна оюнчук же буюм кармайт, айлантат

Иллюстрация булагы: Caregiver Reported Early Development Index (CREDI)

Таянып отурат

«а-а», «у-у» үндүү тамгаларын чыгарат

Аны багып жаткан адам ага сүйлөгөндө, үн чыгарып жооп берет

Оюнчукту/буюмду оозуна салат

Аны багып жаткан адамдар менен өз ара аракеттенүүнү артык көрөрүн, тааный тургандыгын жана каалагандыгын көрсөтөт (колун сунуу, жылмаюу, алардын жүздөрүн изилдөө аркылуу)

Баш бармак менен сөөмөйүн гана колдонуу аркылуу кичинекей буюмдарды алат

Иллюстрация булагы: Caregiver Reported Early Development Index (CREDI)

Буюмдарды кармануу менен түртүнүп, ордунан турууга аракет кылат

Иллюстрация булагы: Caregiver Reported Early Development Index (CREDI)

Мааниге ээ болгон бир сөздү колдонот

Адамдарды же буюмдарды көрсөтүү үчүн колун же манжасын колдонот

Тааныш эмес адамдарды байкайт
(тескери бурулат, тиктеп карайт)

Өзү тамак ичүү үчүн манжаларын колдонот
(бул тамак экенин билет жана жейт)

Иллюстрация булагы: Caregiver Reported Early Development Index (CREDI)

Өз алдынча басат

Иллюстрация булагы: Caregiver Reported Early Development Index (CREDI)

Калемди же таякчаны кармайт (каалагандай ыкма менен) жана чиймелейт

Иллюстрация булагы: Caregiver Reported Early Development Index (CREDI)

Мааниге ээ болгон экиден кем эмес сөздү колдонот

Бир жөнөкөй буйрук кылууну түшүнөт
(мисалы, «бут кийимиң алып кел»)

Башка адамдардын кылганын туурайт (жооп катары колун булгалайт, чиймелейт, колун жууйт, кийимин бүктөйт окшоштуруп)

Чыныдан ичет

Иллюстрация булагы:
Caregiver Reported Early Development Index (CREDI)

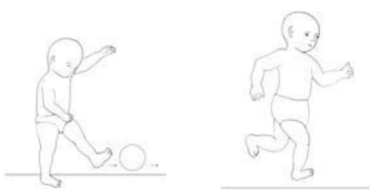

Чуркай алат, топту тебе алат жана таштай алат

Иллюстрация булагы:
Caregiver Reported Early Development Index (CREDI)

Түз сызыктарды жана айланаларды тартат же көчүрүп тартат

Эки-төрт сөздөн турган кыска сүйлөмдөрдү сүйлөй алат

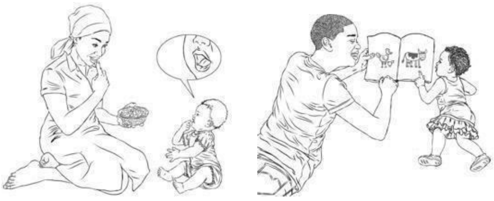

Буюмдарды атаганда, аларды көрсөтөт

Эки муундуу буйруктарды түшүнөт

Кыйла өз алдынча болуп калат, өз дегенин бербеген да болуп калат

9-сессия, 2-максат

9.2 окуу куралы: «Баланын өнүгүүсүнө мониторинг жүргүзүү» ролдук оюну

1-сценарий: Бала багуучу адамдын ролун ойногон ыктыярчы үчүн таратылуучу материал

- Сиз энесиз. Сиз 32 жаштасыз. Сиз турмушка чыккансыз жана сиздин 7 жаштагы, 3 жаштагы жана 9 айлык үч балаңыз бар.
- Бүгүн сиз 9 айлык кызыңыз менен райондук поликлиникага барасыз, анын боюна байкоо жүргүзүлүп, өлчөнүп, ал кызамыкка каршы эмдөөдөн өтүшү керек.
- 7 жаштагы бала мектепке барат, бүгүнкү жолугушуу учурунда сиз менен 3 жаштагы жана 9 айлык бала болот.
- **Ушул эле курактагы башка балдарга салыштырмалуу, балаңыздын өнүгүүсүнө байланыштуу бир нерсе сизди тынчсыздандырабы?** Сиз тынчсызданып жатасыз. 9 айга толгонго чейин башка балдарыңыз жөрмөлөп баштаган жана алар өз алдынча отура алышкан, ал эми кызыңыз болсо, артта калууда.
- Ушул эле курактагы башка балдарга салыштырмалуу, балаңыздын угуусуна же көрүүсүнө байланыштуу бир нерсе сизди тынчсыздандырабы? Эч кандай кооптонуу жок.
- **Ушул эле курактагы башка балдарга салыштырмалуу, балаңыздын тамактануусуна байланыштуу бир нерсе сизди тынчсыздандырабы?** Кызы дагы деле эмчек эмет жана ар кандай тамактарды кызыгуу менен татып көрөт.

1-сценарий: Консультанттын ролун ойногон ыктыярчы үчүн таратылуучу материал Жагдай: райондук поликлиника

1-кадам (Ачуу жана саламдашуу): Энени клиникада тосуп алыңыз. Өзүңүздү тааныштырып, эмне үчүн келгенин сураңыз.
2-кадам (Өткөндөрдү баалоо жана карап чыгуу): Баланын өнүгүшү жөнүндө үч суроо берүү үчүн Консультанттар үчүн материалдардын жыйнагын жана 5-консультациялык карточкадагы "Практикалык кеңештерди" колдонуңуз. "Угуу жана үйрөнүү көндүмдөрүңүздү" колдонуп, бала багып жаткан адамдын айткандарын кунт коюп угуңуз. Байкоолорду "Жеке консультация алуу үчүн контролдук тизмеге" жазыңыз.

3-кадам (Бүгүнкү теманы талдоо жана сунуштоо):
Бала багуучу адам 9 айлык баласы өз алдынча жакшы отурбай жана жөрмөлөп баштай элек деген кооптонууларын сиз менен бөлүштү. Бирок бала жакшы угат жана көрө алат жана энеси ага ар кандай кошумча азыктарды бере баштады, аны эмизгенди да уланта берди. Сиз анын проблемаларын чечүүгө көңүл буруп, оюн жөнүндө сунуштарды берип, баланы оюн аркылуу үйрөнүүгө жана физикалык жактан өнүгүүгө мүмкүнчүлүк берүү тууралуу кеңеш берсеңиз болот.

4-кадам (Иш-аракет): Бүгүн эмдөөгө келип, баласынын өнүгүүсүнө көңүл буруп, эмчек эмизип жатканда ар кандай кошумча азыктарды берип

жаткандыгы үчүн энени мактаңыз. Анын тынчсыздануусун моюнга алыңыз, бирок баласынын туура өсүп жаткандыгына ынандырыңыз. Бардык балдар ар кандай темпте өнүгүшөт жана 9 айда бала өз алдынча колдоосуз отура албай же жөрмөлөп жүрө албай калса, бул нормалдуу көрүнүш (зарыл болгон учурда 10-материалга кайрылсаңыз болот: Консультанттар үчүн материалдар жыйнагында Баланын өнүгүү этаптарынын схемасы). Эгерде бала 12 айга чейин дагы деле муну жасай албаса, анда ага медициналык мекемеге кайрылуу керектигин айтыңыз. Үйрөнүүнү жана өнүгүүнү улантууга жардам берүү үчүн аны баласы менен ойноого үндөңүз (зарыл болгон учурда сиз оюн идеялары үчүн 4-консультациялык карточкага кайрылып, 9-12 айлык балдарга колдонулуучу тажрыйбаларды колдонуп көрүүсүн сураныңыз).

5-кадам (Жыйынтыктарды чыгаруу жана ой жүгүртүү):
5-консультациялык карточкадан "Негизги билдирүүлөрдү" кыскача баяндап, бала багуучу адамдан сиздер талкуулаган нерселер жөнүндө ой бөлүшүүсүн жана үйдө бала менен кантип ойной тургандыгын сураңыз. Адам көрсөткөн бардык тоскоолдуктарды талкуулаңыз.

6-кадам (Аяктоо): Бала багуучу адамдан бүгүн эмне жөнүндө макулдашканыңыздарды түшүндүрүп берүүсүн сураныңыз. Кийинки келе турган күнү тууралуу эскертиңиз.

2-сценарий: Бала багуучу адамдын ролун ойногон ыктыярчы үчүн таратылуучу материал

- Райондук медициналык кызматкер сиздин жана азыр 3 айлык болгон ымыркай балаңыздын акыбалын билүү үчүн сиздин үйүңүзгө келди.
- Сиз 17 жаштагы өспүрүм энесиз жана бул сиздин биринчи балаңыз. Сиз үйдө апаңыз менен жашайсыз.
- 17 жаштагы ата, мектептен кийин дээрлик күн сайын келип турат.
- Сиз балаңыз менен көп ойноого же сүйлөшүүгө аракет кылбайсыз, анткени ал дайым эле уктап же тамактанып турат. Сиз ал сүйлөп жана өз алдынча басып баштаганда, аны менен ойной баштайм деп ойлоносуз.
- **Ушул эле курактагы башка балдарга салыштырмалуу, балаңыздын өнүгүүсүнө байланыштуу бир нерсе сизди тынчсыздандырабы?** Ал башын көтөрө алат жана жылмайганды жакшы көрөт.
- Ушул эле курактагы башка балдарга салыштырмалуу, балаңыздын угуусуна же көрүүсүнө байланыштуу бир нерсе сизди тынчсыздандырабы? Эч кандай кооптонуу жок.
- **Ушул эле курактагы башка балдарга салыштырмалуу, балаңыздын тамактануусуна байланыштуу бир нерсе сизди тынчсыздандырабы?** Уулуңузда баары жакшы. Ал күнү-түнү туруктуу эмип жатат жана жакшы өсүп жатат. Ал башка эч кандай тамак-аш же суюктук ичкен жок.

2-сценарий: Консультанттын ролун ойногон ыктыярчы үчүн таратылуучу материал

Жагдай: Үйүнө баруу

- **1-кадам (Ачуу жана саламдашуу):** Эне менен учурашып, сизди үйүндө кабыл алгандыгы үчүн ага рахмат айтыңыз. Өзүңүздү тааныштырыңыз жана бүгүнкү келүүңүздүн максатын түшүндүрүңүз.
- **2-кадам (Өткөндөрдү баалоо жана карап чыгуу)**: Баланын өнүгүшү жөнүндө үч суроо берүү үчүн Консультанттар үчүн материалдардын жыйнагын жана 5-консультациялык карточкадагы "Практикалык кеңештерди" колдонуңуз. "Угуу жана үйрөнүү көндүмдөрүңүздү" колдонуп, эненин айткандарын кунт коюп угуңуз. Байкоолорду "Жеке консультация алуу үчүн контролдук тизмеге" жазыңыз. Сиз энеге биринчи ирет келип жаткандыктан, бүгүн акыркы жолу келүү тууралуу эч нерсе айтпаңыз.
- **3-кадам (Бүгүнкү теманы талдоо жана сунуштоо):** Эне эч кандай тынчсыздануу айткан жок, ал баласын күнү-түнү эмизет. Бирок сиз бул жаш эненин биринчи баласы экендигин билесиз жана ал аны менен көп сүйлөшпөйт. Сиз эне балага көбүрөөк кам көрүүсү үчүн бала ойногусу жана аны менен өз ара аракеттенүүнү каалагандыгын көрсөткөн баланын белгилерин үйрөнүүгө жардам берүү керек экендигин ойлоносуз. Бүгүн сиз камкордук менен багуу жөнүндө сүйлөшө тургандыгыңызды айтыңыз. Сиз ошондой эле, консультацияга бөлүнгөн убакыттын көлөмүнө жараша эрте курактагы сүйлөшүү же оюндар жөнүндө да айтып берсеңиз болот.
- **4-кадам (Иш-аракет):** Энени жалаң гана эмчек эмизгендиги үчүн мактаңыз. 1-консультациялык карточкадан "Негизги билдирүүлөр" менен бөлүшүңүз. Андан балага бир нерсе керек болгондо же каалаганда кантип биле тургандыгын сураңыз? "Практикалык кеңештерди" талкуулоого көңүл буруңуз:"Балаңыз сиз менен мамиле түзгүсү келгенде жооп бериңиз". Эгер бала ойго болсо, анда бала азыр кандай белгилерди берип жаткандыгын айтып берүүсүн сураныңыз. Эгер бала уктап жатса, анда бала ойгонгондо белгилерди таанып билүүгө практика кылуусун сураныңыз. Ошондой эле, сиз ага баланын жашына ылайыктуу баарлашуу же оюн иш-аракеттери боюнча бир-эки кеңеш бере аласыз

(төрөлгөндөн 6 айга чейинки балдар үчүн 3 жана 4-консультациялык карточкалардан "Практикалык кеңештерди" караңыз).

- **5-кадам (Жыйынтыктарды чыгаруу жана ой жүгүртүү):** 5-консультациялык карточкадан "Негизги билдирүүлөрдү" кыскача баяндап, бала багуучудан сиздер талкуулаган нерселер жана үйдө баласы менен кантип ойной алары жөнүндө ой бөлүшүүсүн сураңыз. Ал айткан тоскоолдуктарды талкуулаңыз.
  - **6-кадам (Аяктоо):** Энеден бүгүн эмнени макулдашканыңызды түшүндүрүп берүүсүн сураныңыз. Сиз бул практикалардын аткарылышын контролдой ала турган күндү белгилеп, иштин кандай жүрүп жаткандыгынан кабар алыңыз.

3-сценарий: Бала багуучу адамдын ролун ойногон ыктыярчы үчүн таратылуучу материал

- Сиз 58 жаштасыз жана 20 айлык небереңизге кам көрүп жатасыз.
- Сиз жаңы эле топтук сессияга катыштыңыз жана ал аяктагандан кийин фасилитатор менен көзмө-көз сүйлөшүүгө барасыз.
- Энеси менен атасы шаарга акча табуу үчүн кетишкен, кээде келип турушат, бирок балага кам көрүүгө сизге жардам берүү үчүн акча салып турушат.
- Сиз өз небереңиз менен абдан сыймыктанасыз!
- **Ушул эле курактагы башка балдарга салыштырмалуу, балаңыздын өнүгүүсүнө байланыштуу бир нерсе сизди тынчсыздандырабы?** Ал китептерди көрсөтүп, көргөндөрүн сүрөттөп карап көргөндү жакшы көрөт. Ал сиз менен баарын жасоону, анын ичинде жууп жана бышырууга жардам бергендей түр көрсөтүүнү каалайт. Сизди тынчсыздандырган нерсе, сиз анын акылдуу болуп өсүшүнө жардам берүү үчүн колуңуздан келгендин баарын кылгыңыз келет!
- **Ушул эле курактагы башка балдарга салыштырмалуу, балаңыздын угуусуна же көрүүсүнө байланыштуу бир нерсе сизди тынчсыздандырабы?** Ал жакшы угат жана өтө көп сүйлөйт. Бирок анын сол көзүндө проблема бар, кээде анын көзү бир аз чалыр көрүнөт.
- **Ушул эле курактагы башка балдарга салыштырмалуу, балаңыздын тамактануусуна байланыштуу бир нерсе сизди тынчсыздандырабы?** Эч кандай кооптонуу жок. Ага ар кандай тамактар жагат жана сиз анын өсүшүнө жардам берүү үчүн ага көптөгөн түстүү тамактарды бергенге аракет кыласыз. Бир гана проблема - кээде сиз каалаган бардык продуктуларды сатып алууга акча жетишсиз болуп калат.

3-сценарий: Консультанттын ролун ойногон ыктыярчы үчүн таратылуучу материал

Жагдай: Топтук сессиядан кийин чоң эне сиз менен көзмө-көз сүйлөшүүгө жаныңызга келет.

- **1-кадам (Ачуу жана саламдашуу):** Чоң эне менен учурашып, бүгүн баланын боюнун өсүүсүн байкоого алып келгендиги үчүн рахмат айтыңыз. Өзүңүздү тааныштырып, бүгүн ага эмне жардам бере аларыңызды сураңыз.
- **2-кадам (Өткөндөрдү баалоо жана карап чыгуу):** Баланын өнүгүшү жөнүндө үч суроо берүү үчүн Консультанттар үчүн материалдардын жыйнагын жана 5-консультациялык карточкадагы "Практикалык кеңештерди" колдонуңуз. "Угуу жана үйрөнүү көндүмдөрүңүздү" колдонуп, чоң эненин айткандарын кунт коюп угуңуз. Байкоолорду "Жеке консультация алуу үчүн контролдук тизмеге" жазыңыз.
- **3-кадам (Бүгүнкү теманы талдоо жана сунуштоо):**

Бала багуучу адам баланын көрүүсүнө байланыштуу тынчсыздануулары менен бөлүштү. Чоң эне небереси менен сыймыктанат, ал абдан жигердүү жана жакшы өнүгүп, ага акылдуу болууга жардам берүүнү каалайт. Бала тамак болгондо жакшы тамактанат. Сиз консультацияңызды көздүн

текшерүүсүнө жана тамак-аштын чектелгендигине байланыштуу жакшы тамактануу стратегияларын талкуулоого багыттоону чечтиңиз. Убакыт болсо, сиз чоң эне менен ал үйдө жасай турган кошумча баарлашуу же оюн көнүгүүлөрү менен бөлүшө аласыз (3 жана 4-консультациялык карточкалар).

- **4-кадам (Иш-аракет):** Чоң энени небересине көрсөткөн колдоосу үчүн мактаңыз. Анын небереси менен ойноп жүргөн убактысынын бардыгы ага үйрөнүүгө жана акылдуу болууга жардам берет деп ишендириңиз. Баланын көзүнүн абалы аны тынчсыздандыргандыгын моюнга алыңыз жана аны жардам алуу үчүн медициналык мекемеге жөнөтүңүз. Чектелген каражаттар шартында ар кандай тамак-аш азыктарынын болушун камсыз кылуу үчүн эмне кыла алаары жөнүндө кандай идеялары бар экендигин сураңыз. Ал аракет кылышы мүмкүн болгон варианттарды талкуулаңыз.
- **5-кадам (Жыйынтыктарды чыгаруу жана ой жүгүртүү):** 5-консультациялык карточкадан "Негизги билдирүүлөрдү" кыскача баяндап, бала багуучу адамдан сиздер талкуулаган нерселер жөнүндө ой бөлүшүүсүн сураңыз. Андан небересинин көзүн текшертүү үчүн медициналык мекемеге бара ала тургандыгын сураңыз. Ал айткан тоскоолдуктарды талкуулаңыз.
- **6-кадам (Аяктоо):** Чоң энеден бүгүн сиздер макулдашкан нерсени кайталап берүүсүн сураныңыз. Боюна байкоо жүргүзүүнүн кийинки күнү тууралуу ага эскертиңиз.

4-сценарий: Бала багуучу адамдын ролун ойногон ыктыярчы үчүн таратылуучу материал

Сиз (ата) жана аялыңыз, экөөңүз тең 26 жашта, жамаатыңыздагы жаш ата-энелер үчүн топтун катышуучуларысыз. Бүгүн, топтун жетекчиси сиздин жана 6 айлык уулуңуздун кандай абалда экендигин билүү үчүн үйүңүзгө келди.

- Сиз ага топто көп нерсени үйрөнгөнүңүздү, баланы камкордук менен багуу жана балаңыз менен кантип ойноо керектигин айттыңыз.
- Эми сиз күн сайын балаңыз менен топто үйрөнгөн оюндарды ойноого убакыт бөлөсүз. Сиз буга чейин баласын дайыма эмизип тургандыктан, баланы эне гана багышы керек деп ойлогонсуз.
- **Ушул эле курактагы башка балдарга салыштырмалуу, балаңыздын өнүгүүсүнө байланыштуу бир нерсе сизди тынчсыздандырабы?** Ал оодарылып баштады жана колдоо менен жакшы отура алат. Ал атасы менен ойногонду абдан жакшы көрөт.
- **Ушул эле курактагы башка балдарга салыштырмалуу, балаңыздын угуусуна же көрүүсүнө байланыштуу бир нерсе сизди тынчсыздандырабы?** Ойноп жатып, анын үндөргө анча-мынча жооп бербей тургандыгын байкадыңыз, жада калса катуу үндөр да аны коркутпайт.
- **Ушул эле курактагы башка балдарга салыштырмалуу, балаңыздын тамактануусуна байланыштуу бир нерсе сизди тынчсыздандырабы?** Ал жаңы гана кошумча тамак жей баштады. Сиз ага бир аз каша бердиңиз.

4-сценарий: Консультанттын ролун ойногон ыктыярчы үчүн таратылуучу материал

Жагдай: Үйүнө баруу

- **1-кадам (Ачуу жана саламдашуу):** Эне жана ата менен учурашып, алар менен мурун жолукпаган болсоңуз, өзүңүздү тааныштырыңыз. Сизди өз үйүндө кабыл алгандыгы үчүн аларга рахмат айтыңыз. Бүгүнкү келүүңүздүн максатын түшүндүрүңүз.
  - **2-кадам (Өткөндөрдү баалоо жана карап чыгуу):** Баланын өнүгүшү жөнүндө үч суроо берүү үчүн Консультанттар үчүн материалдардын жыйнагын жана 5-консультациялык карточкадагы "Практикалык кеңештерди" колдонуңуз. "Угуу жана үйрөнүү көндүмдөрүңүздү" колдонуп, ата-эненин айткандарын кунт коюп угуңуз. Байкоолорду "Жеке

консультация алуу үчүн контролдук тизмеге" жазыңыз.

- **3-кадам (Бүгүнкү теманы талдоо жана сунуштоо):** Эне менен ата топтун ишине катышып, үйрөнгөндөрүн үйдө колдонуп, бала менен ойноого көбүрөөк убакыт бөлүшөт. Бала 6 айлык баладан күтүлгөн өнүгүү деңгээлине жетти (мисалы, ал тирөөч менен отура алат). Баланын угуусуна байланыштуу кооптонуулар бар, ошондуктан сиз тийиштүү багыт алып, проблема анын сүйлөө жөндөмүнө таасир этиши мүмкүн экендигин белгилешиңиз керек, андыктан баарлашуу үчүн жаңсоолорду жана сөздөрдү активдүү колдонуу керек. Бала каша менен кошумча азыктарды ала баштады жана сиз ата-энеге балага ар кандай жумшак, түстүү тамактарды берип баштоосун сунуштасаңыз болот.
- **4-кадам (Иш-аракет):**

Үйдө бала менен ойногону үчүн атасын мактаңыз жана баласына колдоо көрсөтүү жана кошумча тамак берип баштоо үчүн ушул топтук сессиялардын жүрүшүндө алынган билимдерди колдонгону үчүн эки ата-энени тең мактаңыз. Баланын угуусуна байланыштуу тынчсызданууну моюнга алыңыз. Ата-энени угуусун текшертүү үчүн медициналык мекемеге жөнөтүңүз. Аларды баласы менен баарлашууда сөздөрдү гана эмес, жаңсоолорду да колдонууга үндөңүз. Сиз 3-консультациялык карточкадагы билдирүүлөргө кайрылып, баланын угуусу начарлап кетсе, аны менен оозеки эмес байланышты кантип күчөтсө боло тургандыгын айтыңыз. Акырында, сиз IYCF жөнүндө билимиңизди колдонуп, бала үчүн кошумча тамак-аш азыктары боюнча сунуштарды бере аласыз.

.

- **5-кадам (Жыйынтыктарды чыгаруу жана ой жүгүртүү):** 5-консультациялык карточкадан "Негизги билдирүүлөрдү" кыскача баяндап, ата-энелерден биз талкуулаган нерселер жөнүндө ой бөлүшүүсүн сураңыз. Баланын угуусун текшерүү үчүн медициналык мекемеге бара алабы деп сураңыз? Ал айткан тоскоолдуктарды талкуулаңыз.
- **6-кадам (Аяктоо):** Бала багуучу адамдардан бүгүн эмнени макулдашканыңызды түшүндүрүп берүүсүн сураныңыз. Сиз макулдашкан нерсени контролдой турган күндү белгилеп, иштин кандай жүрүп жаткандыгынан кабар алыңыз.

10-сессия, 1-максат

10.1 окуу куралы: «Баланы багып жаткан адамга кам көрүү» окуу мисалы

1-окуу мисалы

Сиз жакында эле балалуу болгон эне менен таанышасыз, бала болгону 2 айлык. Анын үйдө дагы эки баласы бар, алардын бири 14 айлык, экинчиси 3 жашта. 3 жаштагы баланын дене бою жагынан проблемалары бар жана ал уга албайт. Жакында анын күйөөсү жумушунан айрылып, үйүнөн бир нече саат бою алыста жайгашкан жаңы жумушуна кетүүгө аргасыз болду. Ал жаңы төрөлгөн ымыркай менен башка балдардай эле, үйдө көбүрөөк убакыт өткөргүсү келет, бирок үй-бүлөсүнө кам көрүүгө жардам берүү үчүн жумуш издөөгө аргасыз болот. Күйөөсүнүн үй-бүлөсү айылда алыс жашашат жана балдардын алар менен жашашын каалашат, бирок эне балдарынан ажырагысы келбейт. Ал балдар менен сүйлөшүү жана убакыт өткөрүү канчалык маанилүү экендигин билет, бирок анын жашоосунда болуп жаткан башка нерселерден улам бул жөнүндө ойлонуу кыйын.

2-окуу мисалы

Жакында биринчи балалуу болгон эне менен атаны жолуктурасыз, кыз төрөлгөн; ал убактысынан 4 жума эрте төрөлгөн. Жакында эне менен бала жаңы төрөлгөн балдарды кароо бөлүмүнөн чыгарылды – бала төрөлгөндөн бир ай өткөндөн кийин. Ооруканада үй-бүлө жакшы колдоого ээ болду. Эне баласын ар кандай абалда эмизүүнү үйрөндү, эми бала жакшы тамактанат, бирок ал дагы деле кичинекей. Эне менен ата башкалардан кичинекей балдар узак жашабайт деп айтканын угушкан. Ата-эне кызынын чоңоюп жана аларга жылмайып кубанганын көрүшөт. Ата-эненин медициналык камсыздандыруусу бар, бирок ооруканада болгондогу чыгымдарды жабуу үчүн досунан карызга акча алууга туура келди. Досунун ашыкча акчасы жок болгондуктан, алар ага карызын тезирээк кайтарып берүүнү каалашат. Алар экөө тең жумушсуз жана бала ооруканада болгондуктан, отургузуу мезгилинде жетиштүү түшүм отургуза алышкан жок. Күйөөсү аялын колдоону калаап, жанында болгусу келген, бирок жумушун үй-бүлөсү менен айкалыштыруу ага кыйын болгон.

3-окуу мисалы

Сиз үч балалуу эне менен таанышасыз. Алардын эң кичүүсү 18 айлык, ал эми улуусу 7 жашта.

Алгачкы эки бала экинчи баласы төрөлгөндөн көп өтпөй жол кырсыгынан каза болгон биринчи күйөөсүнөн. Ал дагы

турмушка чыкты, анын азыркы күйөөсүнөн 18 айлык баласы бар.

Кайра турмушка чыгуу аны кайрадан бактылуу кылды. Анын биринчи күйөөсү каза болгондо, ал

өзүн жалгыз сезген. Өлгөн күйөөсүнүн үй-бүлөсү аны мындай кырсык болгондугуна караганда, сен аны

алдаткансын деп аны өздөрүнө жакын жолотушкан эмес. Азыр бардык балдары чогуу жашашат, ал эми эне соода борборунда/маркетте үй буюмдарын сатып иштейт. Анын күйөөсү – таш тизүүчү жумушчу жана жумуш болгондо иштейт. Үй-бүлө керектүү нерселерди ала алат, ал эми 7 жаштагы баласы болсо мектепке барат. Ал ортоңку 4 жаштагы баласынын бала бакчага барып башташын каалайт. Анын достору эмне үчүн ал баланы башкалардай бала бакчага бербей жаткандыгын сурашат. Бул жөнүндө күйөөсү менен сүйлөшкөндө, ал акча жетишсиз деп жооп берет, ал эми яслинин кереги жок дейт.

11-сессия, 4-максат

11.1 окуу куралы: Тамактануу кыйынчылыгы бар балдар үчүн проблемалар жана чечимдер карточкалары

1-карточка «Тамактануу кыйынчылыгы бар бала»
Проблема (8 ай)

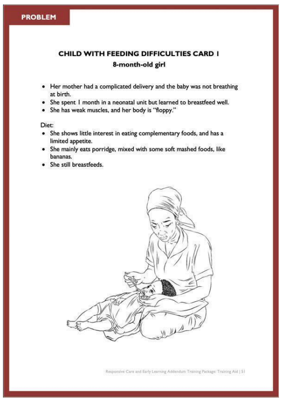

2-карточка «Тамактануу кыйынчылыгы бар бала»
Чечим (8 ай)

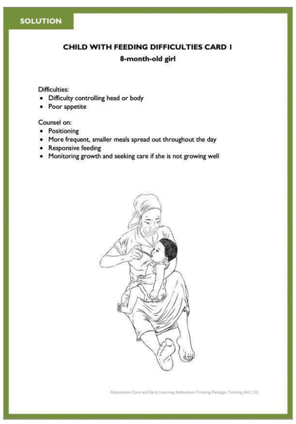

2-карточка «Тамактануу кыйынчылыгы бар бала»

Проблема (3 жума)

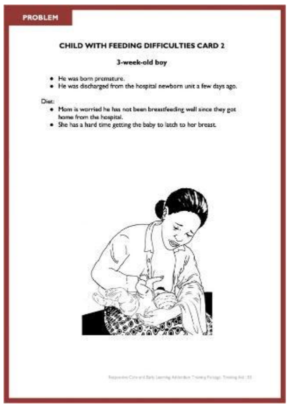
PROBLEM

CHILD WITH FEEDING DIFFICULTIES CARD 2

3-week-old boy

- He was born premature.
- He was discharged from the hospital newborn unit a few days ago.

Diet:

- Mom is worried he has not been breastfeeding well since they got home from the hospital.
- She has a hard time getting the baby to latch to her breast.

2-карточка «Тамактануу кыйынчылыгы бар бала» Чечим (3 жума)	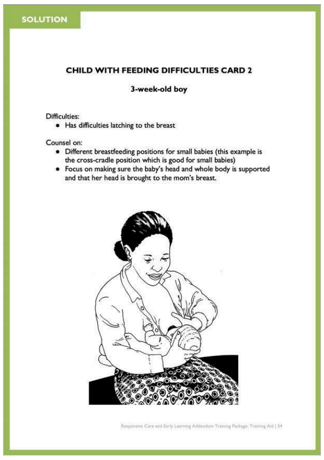
3-карточка «Тамактануу кыйынчылыгы бар бала» Проблема (21 ай)	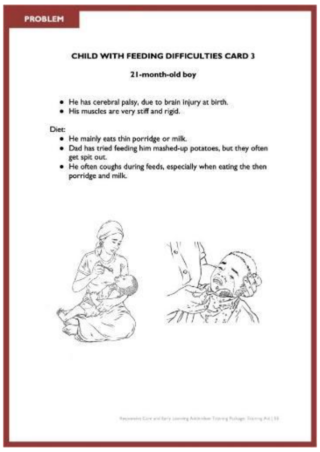
3-карточка «Тамактануу кыйынчылыгы бар бала» Чечим (21 ай)	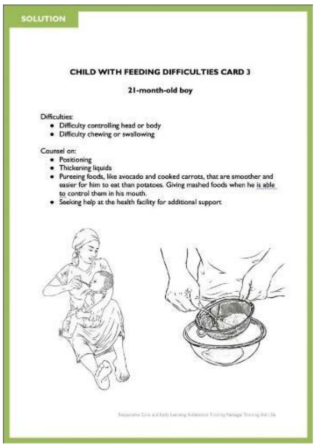

4-карточка «Тамактануу кыйынчылыгы бар бала»

Проблема (23 ай)

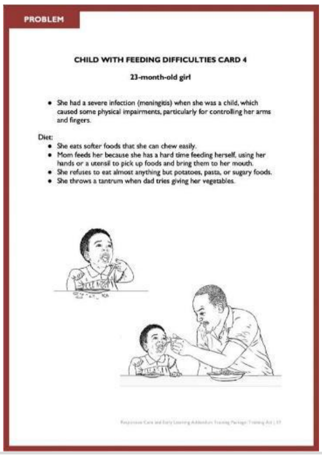
PROBLEM

CHILD WITH FEEDING DIFFICULTIES CARD 4

23-month-old girl

- She had a severe infection (meningitis) when she was a child, which caused some physical impairments, particularly for controlling her arms and fingers.

Diet:
- She eats softer foods that she can chew easily.
- Mom feeds her because she has a hard time feeding herself, using her hands or a utensil to pick up foods and bring them to her mouth.
- She refuses to eat almost anything but potatoes, pasta, or sugary foods.
- She throws a tantrum when dad tries giving her vegetables.

4-карточка «Тамактануу кыйынчылыгы бар бала»

Чечим (23 ай)

5-карточка Тамактануу кыйынчылыгы бар бала

Проблема (2 жума)

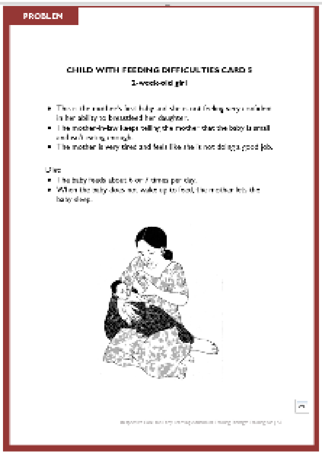
PROBLEM

CHILD WITH FEEDING DIFFICULTIES CARD 5

5-карточка Тамактануу кыйынчылыгы бар бала

Чечим (2 жума)

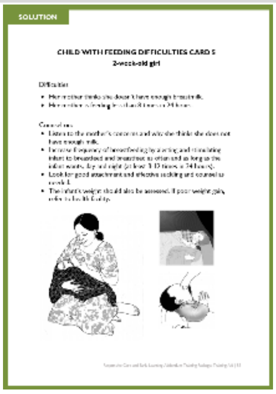
SOLUTION

CHILD WITH FEEDING DIFFICULTIES CARD 5

2-week-old girl

ПРОБЛЕМА

1-КАРТОЧКА «ТАМАКТАНУУ КЫЙЫНЧЫЛЫГЫ БАР БАЛА»

8 айлык кыз

Эненин төрөтү кыйын болуп, бала төрөлгөндө дем алган эмес.

Кыз 1 ай бою неонаталдык бөлүмдө жаткан, бирок эмгенди жакшы үйрөнгөн.

Анын булчуңдарынын күчү жок жана анын денеси да «алсыз».

Тмактануу рациону:

Кошумча тамакты көп каалай бербейт жана анын табити начар.

Негизинен ал пюре менен аралаштырылган кашаны жейт, мисалы банандын пюреси менен аралаштырылган.

ЧЕЧИМ

1-КАРТОЧКА «ТАМАКТАНУУ КЫЙЫНЧЫЛЫГЫ БАР БАЛА»

8 айлык кыз

Кыйынчылыктар:

- Башын жана денесин контролдоо кыйынчылыктары
- Табиттин начардыгы

Төмөнкүлөр боюнча кеңеш бериңиз:

- Туура абал
- Бир күнгө бөлүнгөн аз өлчөмдөгү тамакты көбүрөөк кабыл алуу жакшы
- Камкордук менен тамактандыруу
- Боюна мониторинг жүргүзүү жана бала начар өсө турган болсо, жардам сурап кайрылуу

ПРОБЛЕМА

2-КАРТОЧКА «ТАМАКТАНУУ КЫЙЫНЧЫЛЫГЫ БАР БАЛА»

3 жумалык эркек бала

Кыйынчылыктар:

Эркек бала убактысынан мурда төрөлгөн.

Ымыркайлар бөлүмүнөн бир нече күн мурун эле чыгарылды.

Тамактануу рациону:

Эне ооруканадан үйгө келгенден бери баласы эмчек эмбей жатат деп тынчсызданат.

Ал баласын эмизүүдө кыйынчылыкка туш болот.

ЧЕЧИМ

2-КАРТОЧКА «ТАМАКТАНУУ КЫЙЫНЧЫЛЫГЫ БАР БАЛА»
3 жумалык эркек бала

Кыйынчылыктар:

Көкүрөкккө коюуда кыйынчылыктар

Төмөнкүлөр боюнча кеңеш алыңыз:

Кичинекей балдар үчүн эмизүү учурунда ар кандай абал (бул мисалда – кичинекей балдар үчүн өтө ылайыктуу болгон «кайчылаш бешик» абалы)

Баланын башын жана бардык денесин толук колдоону камсыз кылуу жана анын башын эненин бооруна кысуу

ПРОБЛЕМА

3-КАРТОЧКА «ТАМАКТАНУУ КЫЙЫНЧЫЛЫГЫ БАР БАЛА»

21 айлык эркек бала

Кыйынчылыктар:

Балада ал төрөлгөндө баш мээсинин мертинүүсүнүн пайда болгон церебралдык шал оорусу.

Баланын булчуңдары катуу жана ийкеми жок.

Тамактануу рациону:

Бала негизинен коюу эмес каша же сүт ичет.

Атасы аны пюре сыяктуу азык тамырлар менен тамактандырууга аракет кылып көрдү, бирок бала көбүнчө түкүрүп салды.

Бала тамактануу убагында көп жөтөлөт, айрыкча каша жеп жатканда же сүт ичип жатканда.

ЧЕЧИМ

3-КАРТОЧКА «ТАМАКТАНУУ КЫЙЫНЧЫЛЫГЫ БАР БАЛА»

21 айлык эркек бала

Кыйынчылыктар:

Башын же денесин контролдоодо

кыйынчылыктар

Чайноодо же жутууда кыйынчылыктар

Төмөнкүлөр боюнча кеңеш

алыңыз: Дененин

абалы

Суюктуктарды коюулантуу

Продуктуларды пюре кылуу, мисалы, картошкага салыштырмалуу бир түрдүү болгон жана анын тамагына түрдүүлүктү киргизген, балага көбүрөөк ылайык келген авокадо жана сууга бышырылган сабиз; бала аны оозунда контролдой билген абалда болгон учурда, пюре сыяктуу тамак-ашты колдонуу

Кошумча колдоо алуу үчүн медициналык мекемеге кайрылуу

ПРОБЛЕМА

4-КАРТОЧКА «ТАМАКТАНУУ КЫЙЫНЧЫЛЫГЫ БАР БАЛА»

23 айлык кыз

Кыйынчылыктар:

Ал балачагында белгилүү бир дене бөлүгүндө, айрыкча колу жана манжалары менен башкаруу бөлүгүндө бузулууларды пайда кылган оор инфекция (менингит) менен ооруган.

Тамактануу рациону:

Кыз чайноого оңой болгон кыйла жумшак тамакты жейт.

Энеси ага тамак берет, себеби бала тамакты оозуна салуу үчүн колдорун же приборлорду колдонуу менен өз алдынча тамак жеш ага кыйын.

Ал азык болуучу баалуулугу жогору болгон продуктулардан мисалы, ак картошка, макарон/спагетти жана таттуу продуктулардан тышкары, баарын жегенден баш тартат.

Атасы аны жашылчалар менен тамактандырууга аракет кылганда, ал ачууланып, чыр чыгарат.

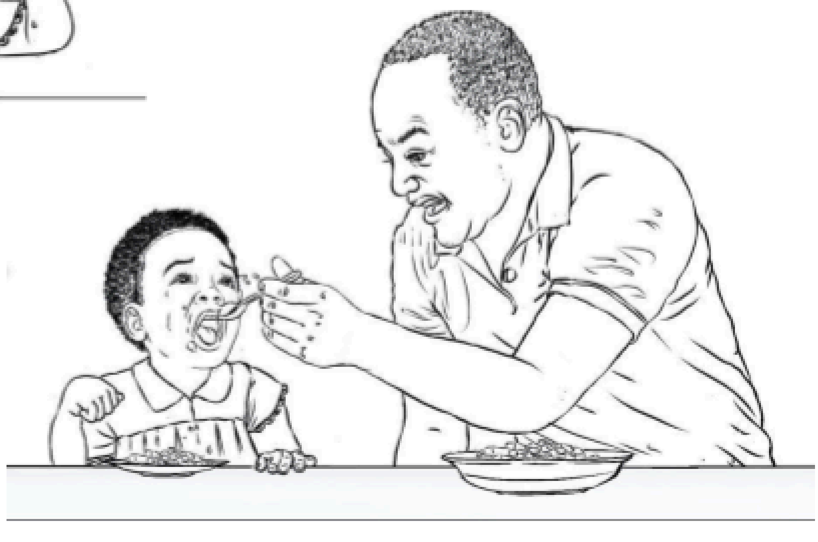

ЧЕЧИМ

4-КАРТОЧКА «ТАМАКТАНУУ КЫЙЫНЧЫЛЫГЫ БАР БАЛА»

23 айлык кыз

Кыйынчылыктар:

Өз алдынча тамактанууда

кыйынчылыктар Тамакка карата тандоо

Төмөнкүлөр боюнча кеңеш алыңыз:

Модификацияланган приборлорду жана четтери тик тарелкаларды пайдалануу

Сүйүктүү продуктуларын сунуштаганга чейин кыз ачка болгон учурда пайдалуу тамак менен тамактандыруу; өз алдынча пайдалуу тамакты кабыл алуусун кызыктыруу

Пайдалуу тамактын ар кандай варианттарын изилдөө, мисалы, кабакча же таттуу даамы бар, ичи кызгылт таттуу картошка

Өз алдынча тамактанууга жана жаңы азыкты татканга аракет кылганга кызыктыруу катарында сөз менен мактоону жана оюн ойноону колдонуу

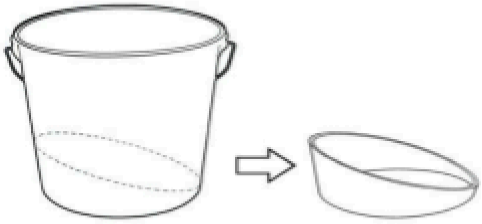

«МЫКТЫ АЗЫКТАНУУ» USAID ДОЛБООРУ

Аткаруучу:
JSI Research & Training Institute, Inc.
2733 Crystal Drive
4th Floor
Arlington, VA 22202

Тел.: 703–528–7474
Email: info@advancingnutrition.org
Web: advancingnutrition.org

2021-жыл август.

Проект USAID «Мыкты азыктануу»
USAID долбоору бул Тамактануу боюнча агенттиктин өмүрдү сактоо жана ден соолукту жакшыртуу жана узак мөөнөттүү келечекте өнүктүрүү үчүн чала тоюунун түпкү себептерин жоюуга багытталган алдыңкы орунда турган көп сектордуу долбоору.

Бул документ «ДжейЭсАй Рисерч энд Трейнинг Институтьют» (JSI Research & Training Institute, Inc. (JSI)) менен түзүлгөн 7200AA18C00070 контракттын шарттарына ылайык Эл аралык өнүктүрүү боюнча АКШ агенттиги үчүн даярдалган. JSI документтин мазмуну үчүн жоопкерчилик тартат, документ USAID же АКШ өкмөтүнүн көз карашын милдеттүү түрдө чагылдырбайт.